

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jubet uxores fideles subesse viris, etiam infidelibus, eaque occasione uxoris æque ac viri utriusque officia persequitur. Secundo, vers. 8, fideles omnes hortatur ad concordiam, charitatem, modestiam, humilitatem, patientiam. Tertio, vers. 18, proponit eis exemplum Christi, cui per baptismum incorporati sunt, ut ejus puritatem et mores imitantes cum eo consendant in cælum, vitæque æterna donentur.

1. Similiter et mulieres subditæ sint viris suis: ut et si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant, 2. considerantes in timore castam conversationem vestram. 3. Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus: 4. sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti et modesti spiritus, qui est in conspectu Dei loquens. 5. Sic enim aliquando et sanctæ mulieres, sperantes in Deo, ornabant se subjectæ propriis viris. 6. Sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum vocans: cujus estis filiæ beneficientes, et non pertinentes ullam perturbationem. 7. Viri similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impertientes honorem, tanquam et coheredibus gratia vitæ: ut non impediatur orationes vestra. 8. In fide autem omnes unanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles: 9. non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed e contrario benedicentes: quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hereditate possideatis. 10. Qui enim vult vitam diligere, et dies videre bonos, coerceat linguam suam a malo, et labia ejus ne loquantur dolum. 11. Declinet a malo, et faciat bonum: inquirat pacem, et sequatur eam: 12. quia oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum: vultus autem Domini super facientes mala. 13. Et quis est qui vobis noceat, si boni æmulator fueritis? 14. Sed et si quid patimini propter justitiam, beati. Timorem autem eorum ne timeatis, et non conturbemini. 15. Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omnipotentis vos rationem de ea, quæ in vobis est, esse. 16. Sed cum modestia et timore, conscientiam habentes bonam: ut in eo, quod detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conversationem. 17. Melius est enim beneficientes (si voluntas Dei velit) pati, quam malefacientes. 18. Quia et Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu. 19. In quo et his, qui in carcere erant, spiritibus veniens predicavit: 20. qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca, in qua pauci, id est, octo animæ salvæ factæ sunt per aquam. 21. Quod et vos nunc similis formæ salvos facit baptismus: non carnis depositio sordium, sed conscientia bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Jesu Christi, 22. qui est in dextera Dei, deglutiens mortem. at vitæ æternæ heredes efficeremur: profectus in cælum subjectis sibi angelis, et potest.

4. SIMILITER ET MULIERES SUBDITÆ SINT VIRIS SUIS. — Vox similiter respicit sudditos et servos, de quibus egit capite præcedenti, vers. 13 et 18, q. d. Jussi sudditos subesse principibus, servos heris; nunc similiter jubeo uxores subesse maritis; hoc enim jubet lex nature, divina et humana, tam Gentilis quam Christiana. Sancti hoc S. Petrus

tam diserite, eo quod per Gentiles spargeretur rumor, sed falsus, Christianos quasi Christi filios velle se eximere ab omni servitute et subjectione, ac præsertim uxores a consortio conjugum; idque partim ex eo, quod luxuriosi Gentiles uxoriibus præpostere contra naturam abutebantur: hoc autem uxoriibus ne permitterent vetabant Apostoli,

Idcirco nonnullæ a maritis, quibus legitimum conjugii usum persuadere non poterant, faciebant divortium, uti faciebat matrona illa, de qua Eusebius, lib. IV *Histor.*, XVII, et alie de quibus S. Linus in passione S. Petri; partim ex eo, quod multæ virgines a parentibus desponsatæ viris infidelibus, ante consummatum matrimonium a sponsalibus et sponsis resiliunt ob amorem vel votum virginitalis, quam adeo ab Apostolis celebrari audiebant. Sic enim S. Flavia Domitilla desponsata Aureliano, ante connubium conversa a suis eunuchis, Nereo et Achilleo, velum virginitalis a S. Clemente Papa accipiens, nuptias sponsumque respuit: eaque de causa tam ipsa, quam S. Clemens, Nereus et Achilleus martyrium subierunt. Sic S. Thecla conversa a S. Paulo, resiliit a nuptiis Tomyridis cui desponsata erat, eaque de causa multa et atrocia sustinuit. Sic S. Iphigenia hortata S. Matthei refutavit conubium Hyrtæi regis: qui ea de causa S. Mattheum morte et martyrio affecit. Sic et Susanna neptis Diocletiani Imperatoris respuit nuptias Maximiani Imperatoris, qui proinde eam occidit, martyremque effecit. Sic S. Agnes, S. Felicia, et pleraque alie virgines, eo quod nuptias et sponso rejicerent, martyrio coronatæ sunt. Inde ergo calumnia conflata est in Christum et Christianismum quasi nuptiis eorum et sponsorum jura evertentem, adeo ut mariti veterum uxores fieri Christianas, ne jus et imperium in illas perderent. Huic calumniæ ut occurrat Petrus, jubet uxoriibus ut subint viris, in his scilicet que conjugale jus exigit, aut permittit. Causam dat S. Augustinus in *Quæst. super Gen. CLIII*: «Est ordo, inquit, naturalis in hominibus, ut serviant femina viris: quia et illic justitia est hæc, ut infirmior ratio serviat fortiori: et hæc in dominationibus et servitutibus clara justitia est, ut qui excellunt ratione, excellent dominatione.» Unde Euripides in *Iphigenia*:

Præstat, ait, unicus vir, etque lucis hujus munere dignior, quam multa sane feminarum milia.

ne Christus assumpsit humanam naturam in xv virili, qui dignior est, perfectior et honorabilior, ait S. Augustinus, lib. LXXXVIII *Quæst.*, et ex o S. Bonaventura, in III, dist. XII, art. 3, *quæst. 1*. Excellit enim, inquit, sexus virilis muliebrem, primo, quantum ad dignitatem in principiando, quia omnes tam viri quam mulieres ex uno viro Adamo proderunt. *Secundo*, quantum ad virtutem in agendo: vir enim magis robustus et industrius est quam femina. *Tertio*, quantum ad auctoritatem in presertim. Quin et Pythagoras asseruit marem in omni genere animalium esse naturæ et virtutis principium. Et *Alianus*, lib. XI, cap. XXVI: «Sexus, ait, masculus etiam inter bruta videtur a natura præferri: siquidem draco mas insignis est crista et barba hirsutus: gallinaceus et ipse cristatus, palcas insuper velut barbam gerit: cervus cornutus, leo jubatus, cicada mas canorus est.»

Simili modo S. Paulus multis docet uxores debere subesse viris, et in signum hujus subjectionis gestare in capite velamen, I *Cor.* XI, 10. Vide ibi dicta. Citat Clemens Alexandrinus, lib. IV *Strom.*, hæc Euripidis sententiam: «Quævis pudica mulier est viri serva: quæ autem non est pudica, eum qui una versatur, superat amentia.»

Nam melius nec præstantius ullum est, Concordes quam ut cum in lecto versatur eodem Vir simul et mulier.

Quocirca monstrum est uxor viro imperans, et vir uxoris imperium patiens. Judeis id summo probro veritatis Isaias, cap. III, vers. IV, dicens: «Effeminati dominabuntur eis;» et Aristoteles, II *Polit.*, III, taxat Spartanæ viris imperantes. Nam, ut ait Philo apud Antonium in *Melissa*, tom. II, serm. 34: «A muliere dominari summum est viro dedecus.» Quocirca Assuerus uxorem volentem dominari, regisque jussa respuentem repudiavit, *Ether* II, 20. Vere S. Augustinus, *De Catech. rud.*: «Cum femina, ait, dominatur in virum, perversa et misera domus est.» Plutarchus, in *Præcept. connub.* cap. V, asserit uxores que malunt stolidis viris imperare quam parere sapientibus, similes esse illis que duere potius volunt cæcos, quam intelligentia visque præditos sequi. Viri vero effeminatos videt Jeremias cap. II, vers. 30, dicens: «Devoratum est robur eorum, facti sunt quasi mulieres;» et *Homerus IIad.* II: «O imbelles, mala vituperia, Achivæ, neque amplius Achivi;» et *Homerum* secutus Virgilius, IX *Æneid.*:

O vere Phrygiæ, neque enim Phryges.

Et Turnus, *Æneid.* XII, per contemptum Æneam vocat semivirum Phrygem.

Ut et si qui (mariti) non credunt verbo (Christi et Evangelii, puta predicationi Evangelicæ), PER MULIERUM CONVERSATIONEM SINE VERBO (sine sermone; Syrus, per bonos mores absque labore) LUCRIFIAN — ut earum anima et salus quasi ingens lucrum acquiratur, et accedat Christo et Ecclesie. Hinc jubet Paulus I *Cor.* VII, 13, mulieres conversas ac fidem non facere divortium a maritis infidelibus, sed eis cohabitare, ut sua sancta conversatione tam eos quam filios ad Christum traducant, uti traduxit S. Natalia S. Adrianum, Clotidis Clodoveum, S. Cæcilia S. Valerianum, S. Martha S. Marium, S. Monica Patricium et S. Augustinum, S. Gorgonia Vitalianum. Mulier enim cum sit gratiosa et ametur a viro, eique jugiter adsit, in ejus animum sicut aqua in spongiam sensim sine sensu illabitur, illumque occupat et flectit quo vult, inquit S. Chrysostomus, hom. 60 in *Joannem*, presertim cum accedit pia et sancta conversatio. Nam, ut ait S. Chrysostomus, hom. 49 in *epist. ad Hebr.* «Facere majorem vim habet ad docendum, quam docere.»

2. CONSIDERANTES (scilicet viri, non mulieres, ut vult Hugo et Lyranus, *Interpretationes* enim cum

sit masculinum, viros respicit) IN TIMORE CASTAM CONVERSATIONEM VESTRAM. — « Timor » hic idem est quod reverentia qua mulieres Christum, et amore viceque Christi maritum, reverentur, caventque studiosè ne eum etiam in re minima offendant, ac præsertim ut integram et omnimodam ei fidem et castitatem conjugalem servent. Posset vicissim accipi timor maritorum, quo scilicet mariti considerantes castam conversationem uxoris, eam reverentur et amant : indeque ad eam æmulandam et ad christianismum alliciuntur.

Notat hic S. Petrus primam uxoris dotem esse fidem et castitatem : femina enim et natura, et fragilitate, et complexione (utpote calida et humida) in venerem valde est propensa. Propria feminarum passio est libido, ait S. Chrysostomus, hom. 40 in *Matth.*, ejusque causam dat otium quo abundat : amor enim est animi cura vacantis passio. Hinc illud Ovidii, lib. I *De Remedio amoris* :

Otia si tollas, perire Cupidinis arcus.
Quæritur, Egestus quare sit factus adulter?
In prompta causa est, desidiosus erat.

Idipsum docet Salomon, *Prov.* xxx, 13, ubi inter quatuor insaturabilia secundum ponit os vulvæ. Et *Eccli.* xxxvi, 23 : « Omnem, inquit, masculinum excipiet mulier. » Et Aristoteles, lib. IV *Problem.*, cap. xxvii, scribit mulieres in venerem esse insatiabiles. Nota est Messaline Claudii Imperatoris uxoris portentosa libido. Narrat Diodorus, lib. II, et Herodotus, lib. II, quod cum Pheron, Sesostris filius, rex Ægypti, captus oculis fuisset, ideoque deorum opem per varia sacra implorasset, responsum et remedium acceperit, ut placato Deo qui in Heliopoli coleretur, faciem mulieris inspiceret, quæ nullum nisi sibi proprium virum novisset, ab uxore propria incipiens multas expertus est, nullam tamen reperit incorruptam præter hortulani cuiusdam, quam restituto visu uxorem accepit; reliquis omnes vivas combussit. Æschines Satyricus omnes feminas Ionicas *μωυζῶδες*, id est adulteras, appellare est ausus. Josephus, lib. I *Belli*, cap. vii, scribit Esseos non ducere uxorem, eo quod nullam uni viro fidem servare credant : licet alia potior fuerit ratio, nimirum studium pietatis et contemplationis. Porro, inter Christianos seimus multas mulieres fuisse et esse castissimas, imo virgines : habet enim Ecclesia innumera sanctarum virginum agmina, in eoque insignis eluceat gratia Christi et christianismi, quæ naturam fragilem ita corrigit, consolidat, evehit et perficit. Plutarchus, in *Problem.*, ait olim novæ nuptiæ præferri solitum ignem et aquam, ut significaretur eam castam et puram esse debere : ignis enim purgat, aqua lustrat.

3. QUARUM NON SIT EXTRINSECUS CAPILLATURA. — S. Fulgentius, lib. II cap. xi, *capillorum implicatio*; Tigrina, *quarum ornatus sit non externus, qui situs est in plicatura capillorum*; Syrus, in *cincinatis capillorum*; S. Ambrosius, *Exhort. ad Virgin.*,

in *plicatu capillorum*; græce enim aliqui legunt *ἐμπλοκῆς, τριπλοῦν*, id est *implicationis capillorum*. Alii per diasolentem, *ἐν πλοκῇ τριπλοῦν*, id est in *plicatura capillorum*. Sed eodem redit sensus. Intellegit enim capillorum *πλέγματι* quælibet, sive ea fiant eos crispando, sive retorquendo, sive innodando, sive in cirros et cornua calamistris discernimando, sive alienos accersendo. Hoc est quod ait Paulus, I *Timoth.* II, 9 : « Ornantes se non in tortis crinibus. » Solent enim femine studere compositioni et ornati capillorum; unde Terentius in *Heaut.*, act. 2 : « Dum poliuntur et curvantur, annus est. » « Imo alienis capillis verticem struunt, » ait S. Hieronymus ad *Marcell.*, ut videantur in fronte erigere crinium fastigia et turres; quas inesaas juvenalis, *satyr.*, 6, ait :

— Tot adhuc compaginas altum
Ædificat caput.

Et Tertullianus, *De Cultu femina.*, cap. vii : « Quid, ait, tanta ornandi capitis onerositas salutem subministrat? » Et S. Hieronymus ad Letam, *De Institut. filia.* : « Nec caput, ait, gemmis oneres, nec capillum irrufes, et ei aliquid de gehennæ ignibus auspiceris; » solebant enim crines et vultum cæssa, sibio aliisque pigmentis colorare : et qui hæc parabant a cinere furorum vocabantur Cinerarii et Cinifiones, ait Tiraquellus, leg. II *Conrub.*, num. 27. Præclare Esther, cap. xiv, 16, Deum alloquitur : « Tu scis, ait, necessitatem meam, quod abominer signum superbiae et gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, et detester illud quibus pannum menstruate, et non portem in diebus silentii mei. » Si id culpabile in feminis, multo magis in viris, qui se effeminant « apertam professi mulierositatem, » ait Tertullianus *De Veland. virg.* Jure S. Gregorius, hom. 6 in *Evang.* : « Pensato, ait, que culpa sit hoc etiam viros appellere, quo curavit Pastor Ecclesie et feminas prohibere. » S. Tiburtius asseruit Torquatium Christiani nomen mentiri, eo quod capillos crisparet : ita habet ejus Vita.

Porro totus hic versus græce sic clare habet : « Quarum cultus (ornatus) sit non exterius implicationis capillorum, aut circumpositionis auri, aut amictus vestimentorum, sed absconditus est cordis homo (qui consistit) in incorruptione mansueti et quieti spiritus, » q. d. Cultus feminarum sit non externus, sed internus, puta interior homo spiritalis, nimirum incorruptus animi placidi et quieti spiritus. Secunda est hæc dos et virtus mulieris, nimirum modestus et honestus corporis cultus : prima enim est castitas, ut dixi.

AUT CIRCUMDATO AURI. — Tigrina, *aut in circumpositione auri, quomodo omnino ea fiat, sive aureas gestando vestes, catenas, bullas; sive capillos aureis filis vittisque colligando; sive vestes limbis et fimbriis aureis distinguendo.* Porro non vetat S. Petrus omnem capillaturam et auri usum, sed tantum immodicum, et qui statum superet.

Hoc responsum sit Cajetano, qui censet hæc ad fideles ævi S. Petri sanctissimos pertinere, non ad matronas nostri sæculi. Quis autem modus sit adhibendus, docet S. Basilus in *Isaia* cap. III. Quare merito S. Hieronymus, lib. I *Contra Pelagium*, Pelagium refellit, quod diceret omnem omnino ornatum a S. Petro prohiberi.

AUT INDUMENTI VESTIMENTORUM CULTUS. — Tigrina, *aut in amictu palliorum.* Solent enim tot induere vestes, totque tunicis, peplis, velis, palliis, etc., iisque sericis et pretiosis se amictu et ornare mulieres cultus studiose, ut Isaías eas enumerando multos versus impleat cap. III, vers. 18, et Tiraquellus in *Conrub.* lege III, num. 27 et seq. multa alphabeta, multasque paginas. Imo nonnulla in vestitu suo omnes viri opes exhauriunt, juxta illud Propertii :

Matrona incedit census induita nepotum,

quod detestans Ovidius, lib. III *De Arte amandi*, exclamat :

Quis pudor est census corpore ferre suos?

Et Seneca, lib. VII *De Benefic.*, cap. IX, ait inanis quibusdam bina ex auribus pendere gemmarum patrimonia.

4. SED QUI ABSCONDITUS EST CORDIS HOMO (hoc est, mens et animus, supple et repete, hic sit mulierum cultus et ornatus, ut præcessit : hic autem situs est) IN INCORRUPIBILITATE QUIETI ET MODESTI SPIRITUS. — q. d. « Absconditus » cordis homo est incorruptus animi mansueti et modesti spiritus : hieque verus et unicus est feminarum cultus. De duplici homine, interiore scilicet et exteriori, vide S. Augustinus, lib. I *De Nuptiis et Concep.*, cap. xxx, et S. Ambrosius, *De Institut. virg.*, II, et ea quæ dixi Rom. II, 29, et *Ephes.* IV, 24. Philosophice Cajetanus absconditum hominem censet vocari animam immortalem in corpore absconditam, ejusque cor est voluntas. Melius S. Ambrosius, *epist.* 27 : « Exterior homo, ait, plurima in se membra habet; interior autem cordis homo totus sapientie est, plenus gratiæ, plenus decoris. » Dicitur cordis, non quod in corde residat (anima enim potius residet in capite), sed quia cordi, id est appetitui, præest, eumque regit et moderatur. Tigrina vertit, *sed occultus sit ornatus, qui est in corde homo, si is caret omni corruptela, ita ut spiritus placidus sit ac quietus, q. d. Optimus ornatus mulieris est mansuetudo, modestia et pax animi; hæc enim omnes animi potestates, passiones et motus componit, ornat, dicit. Hic enim est « decor occultus et lecta vestitus, » ait Nazianzenus in *Præcept. ad virg.*, et *Psalm.* XLV, 14 : « Omnis, ait, gloria filie regis ab intus. » Tritum est illud : « Mulieri ornamentum mores, et non aurum. » Ornamentum, ait Crates, est quod ornat; ornat autem quod honestiorem mulierem facit : talem vero præstat non aurum, non smaragdus, non coccus, sed gravitas, moderatio, pudor; ita Plu-*

tarchus in *Lacon.* Plinius in *Panegy. Trajani* laudat ejus uxorem, quod in cultu esset modesta. Pythagoras Crotoniensibus matronis persuasit ut auratas vestes, alique ornamenta velut instrumenta luxuriæ deponerent, eaque omnia in Junonis æde deo consecrarent; vera enim ornamenta matronæ esse pudicitiam, non vestes, uti refert Justinus, lib. XX. Sic et Aristoteles in *Æconom.* ait, ornatum mulieris non esse cultum, sed modestiam, ac stadium honeste et decore vivendi. Clemens Alexandrinus, lib. II *Pædagog.*, cap. XII, docet verum mulieris ornamentum esse verecundiam; et eas quæ se auro ornant, imitari barbaros, qui maleficus auro vincunt. « An non enim, ait, colli vincularum est torques aureus moniliæque, et quæ catenarum locum obtinent? Hinc et *δύσκα*, id est catenæ, appellantur. Unde Philomon pellucidæ vestes vocat compedem auream. »

Ac recensitis plurimè mulierum ornamentis : Miror, ait, eas non enecari, dum tantum onus bājulant : vide eundem, lib. III, cap. I et II. S. Chrysostomus, hom. 21 *ad Popul.* : « Vis, ait, ornare faciem? orna non margaritis, sed modestia et honestate : sique vir gratiorum cernet aspectum. Ille nempe ornatus et zelotypiæ suspensionem injicere sæpe solet, et inimicitias, et contentiones, et pugnas, etc. ; modestia autem ornatus omnem quidem improbam suspensionem expellit : omni autem vinculo firmiter conjugium conciliat. Non enim tam decorum facit formæ natura fieri aspectum, quam eam spectantis affectus. Affectum vero nihil sic ut modestia et honestas inducere solet, etc. Circa margaritarum cultum insana, est pompa satanica. Aurum enim cepisti non tu corpus vincis, sed ut pauperes salves et enutrias. » Idem, hom. 41 in *Genes.* : « A cultu, ait, corporis innumera fiunt mala : arrogantia quæ intrinsicè nascitur, despectus proximi, fastus spiritus, animæ corruptio, voluptatum illicitarum fomes, » etc. S. Gregorius Nazianzenus scripsit orationem contra mulieres ambitiosas se ornantes, in qua sic orditur : « Cavete, o mulieres, ne caput vestrum notis et adulterinis crinibus, tanquam turribus quibusdam, munitis, mollia colla e scapulis delicatas ostentantes : non Dei formæ frædis coloribus inungatis, sic ut jam non facias, sed larvas gestetis. » Et post nonnulla : « Verendum est, ne Deus iratus sic te alloquatur : Dic, age, o aliena mulier, ecquis tandem, et undenam est tuus fuctor et creator? Non te depinxit canis, sed imaginem mei finxi. Qui fit igitur, ut pro chara imagine idolum habeam? » Adidique externi cultus studiosas internum negligere, idque interne Hecubæ, externe Helenam representare. S. Cyrilianus, *De Habitu Virgini.*, affirmat deteriorè esse ornatum superfluum ipso adulterio : quia, ut ait S. Augustinus, lib. I *De Serm. Domini in monte*, « ibi pudicitia, hic natura adulteratur. » Idem, *epist.* 73 *ad Possidon.* : « Verus, ait, ornatus Christianorum et Christianarum, non tantum nullus focus men-

dax, verum ne auri quidem vestis-que pompa, sed mores boni sunt. » Eleganter Proportus, lib. I *Electiar.*, 1 :

Quid juvat ornato proceres villa capillo?
Teque propterea vendere muneribus?
Naluraque decus merito perdere culta?
Nec cinere in propriis membra nitere bonis?

Salse, sed vere S. Cyprianus *De Habitibus Virg.* : « Ornamentorum, aut, et vestium insignia, et leocœnia formarum, non nisi prostituta et impudicis feminis congruunt : et nullarum fere pretiosior cultus est, quam quarum pudor vilis est, etc. Sericum et purpuram indute Christum induere non possunt : auro et margaritis et monilibus ornate, ornamenta cordis ac pectoris perdidertunt. » Plura citavi *Isaia* III, 18.

IN INCORRUPIBILITATE QUIETI ET MODESTI SPIRITUS. — S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovin.*, « in incorruptione mitis et silentis spiritus. » Declarat quis sit absconditus, id est, interior homo, puta homo cordis, id est, mentis et animi ; ac in quo consistat, atque consistere, « in incorruptibilitate, » græce *ἀφθαρσία*, id est, in incorruptione, hoc est, in integritate, « quieti, » græce *ἠσυχία*, id est, mitis, manetis, placidi, et modesti (mansuetudinis enim comes, imo filia est tranquillitas et modestia) spiritus. » Incorporationem « quieti spiritus » vocat primo, castitatem et puritatem spiritus, eamque opponit corruptioni corporis, quam uxores passæ sunt in conjugio, q. d., ait S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinianum* : « Quoniam exterior vester homo (corpus) corruptus est, et beatitudinem incorruptionis que proprie virginum est, habere desistis : imitami incorruptionem spiritus, saltem per eam abstinentiam, et quod corpore non potestis, mente præstate. Has enim Christus divitias et hos vestre conjunctionis querit ornatus. » Sic et alii per incorruptionem accipiunt castitatem conjugalem. Ubi nota, mansuetudinem, humilitatem et modestiam parere incorruptionem, id est castitatem, uti *Rom.* I, 24, ostendi : idque docet S. Gregorius, *XXVI Moral.*, XII, vol. 13 ; et S. Bernardus, serm. 1 *In festo omnium Sanctorum*, ita explicat illud Christi *Matth.* V : « Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram, » id est, inquit, carnem suam. » Incorruptio autem facit proximum esse Deo, » *Sep.* VI, 20. Casti ergo, humiles et modesti sunt, quasi dii quidam terrestres, juxta illud : « Ego dixi, dii estis, et filii Excelsum omnes, » *Psal.* LXXXI, 6. Hinc et Poeta, ait Clemens Alexandrinus, lib. IV *Strom.*, in fine, « electos appellavit beatiorem, id est deiformes ; et *divos*, id est, divos, et *ἀδελφους*, id est, divi æquales ; et *αὐτοὺς πατέρας*, id est, consilio Jovis pares ; et *θεοὺς ἰσοκράτους*, id est, prudentia divi similes ; et *θεοκρατορῶν*, id est, deo similes. Euripides itaque : In meo, inquit, tergo sunt pennæ aureæ, et aptantur grata Sirenum talaria, iboque in immensum sublatas æthere, Jovem conceviturus. Ego autem

Christi spiritum optaverim. ut me in meam sustollat Jerusalem. » S. Hilarius scripsit epistolam ad Abram filiam suam, in qua promittit ei margaritam pretiosissimam, si margaritas vulgares contemnat : « Margarita hæc, ait, virtutis ejus est, ut, si quis eam induit non ægroret, non senescat, non moriatur. » Rursus, ut eam habere non possit, si quis margaritam aliam habuerit, nam speciosa est, pretiosa, incomparabilis et celestis, prestans salutem et æternitatem, nec dignatur ibi esse, ubi alie sunt : nimiri, margarita hæc est virginitalis status, quam S. Hilarius filie optavit et persuasit. Sic et S. Agnes dixit se a Christo ornata esse inestimabilibus margaritis.

Secundo, incorruptio spiritus est integritas animi mansueti et tranquillæ, qui nullis exagitur cupiditatum procellis, nullis passionum agitantibus, nulla ira, superbia, invidia, etc., corrumptur, sed illasus, integer et incorruptus consistit. Hanc enim parit mansuetudo et modestia : hisce ergo ornari vult mulieres ; ac mansuetudinem quidem opponit invidiæ, iracundiæ, superbiæ : modestiam vero levitati, petulantia, inconstantia, garrulitati, mormurationi, in qua vitia naturaliter propendunt mulieres ornatum externum sectantes, internum negligentes, ait S. Chrysostomus, hom. 74 in *Matth.* « Nam si, inquit, conscientiam singulorum cernere possemus, multos ibi vermes, nullam sanie et incomparabilem reperirem foetorem : cupiditates dico improbas, que vestes spurcicia mirum in modum exorbant, impii enim quasi mare fervens, quod quiescere non potest, et redundant fluctus ejus in conculationem et lutum, *Isaia*, » *LVII*, 20.

Tertia hæc est virtus mulieris, nimiri, mansuetudo, pax et modestia, cujus fructus est incorruptio, ut scilicet faciat hominem a vitis omnibus incorruptum, integrum, imperturbabilem. **MODESTI** (græce *ταπεινός*, id est tranquillæ, silentis, pacifici, et consequenter modesti) spiritus. — S. Ambrosius, lib. I *Offic.*, cap. XVII : « Modestia, ait, quam a modo scientiæ quid deceret appellata arbitror, » etc. S. Augustinus, lib. *De Vita beata*, sub fine : « Modestia utique dicta est, inquit, a modo, et a temporis temperantia. Ubi autem modus est atque temperies, nec plus est quietquam, nec minus. » Addit S. Ambrosius : « Oremus in incorruptione quieti et modesti spiritus, qui est ante Deum locuples, » ut ait Petrus, I *Epist.* cap. III, vers. 4. « Magna igitur modestia, que cum sit etiam juris sui remissior nihil sibi usurpans, nihil vindicans, et quodammodo intra vires suas contractior, dives est apud Deum, apud quem nemo dives. Dives est modestia, quia portio Dei est. » Deus enim est ipsa increata et essentialis modestia tam ad intra, quam ad extra : adeo ut in toto mundo intelligi, et non sentiri possit. « Habitus enim mentis in corporis statera cernitur. » Sic et S. Maria, audita angeli salutatione, præ verecundia non resoluta, nec ullum re-

sponsum retulit, nisi ubi de suscipienda Domini generati one cognovit, ut qualitatem effectus disceret, non ut sermonum refelleret, » ait idem lib. I in *Lucam*. Et lib. II *De Virg.* eam ita pingit : « Nihil horum in oculis, nihil in verbis procer, nihil in actu inverecundum, non gestus fractior, non inessus solutio, non vox petulantior, ut ipsa corporis species simulacrum fuerit mentis, figura probitatis. »

Narrat Dionysius Carthusianus in cap. III *De Dicit.* Nam S. Dionysii *Areopagita*, S. Dionysium eum e Grecia in Judeam venisset, et B. Virginem convenisset, tanta charitate fulgentem ejus vulturno conspexisse, ut præ nimio stupore deficiens in terram ceciderit, dixeritque, nisi ratione naturali et fide cognovisset aliam esse divinitatem, se hanc ipsam Virginem loco Deæ habiturum fuisse. Sed audi ipsam S. Dionysium hæc de se narrantem epistola ad S. Paulum (licet Bellarminus, *De Script. Eccles.*, et alii negent illam esse S. Dionysii) quam recitat noster Christophorus a Castro in *Historia Beiparra*, cap. XIX, num. 10 : « Fateor, inquit, coram omnipotentia Dei, et clementia Salvaloris, et gloria majestatis Virginis matris ejus, quoniam cum a Joanne, etc., ductus fui ad deiformem præsentiam altissimæ Virginis, tantum me divinus splendor circumfulsit exteriori, et plenius irradiavit interiori ; tanta etiam in me omnium odoramentorum superabundavit fragrantia, ut nec corpus inflexit, neque spiritus posset totius ac tante æternæ felicitatis insignia sustinere. Defecit cor meum, defecit et spiritus tante gloria majestatis oppressus. Testor qui aderat in Virgine Deum, si tua divina concepta mente non me deceissent, hanc ego verum Deum esse credidisset. » Unde non mirum quod B. Virgo solo aspectu et presentia, eis quos viseret, integritatis insignie conferret, » uti ait S. Ambrosius *De Institut. Virg.* cap. VII. S. Hieronymus, in cap. IX *Matthæi*, dans causam, cur Mattheus Christum vocantem illico se secutus : « Certe, inquit, fulgor ipse et majestas divinitatis occulte, que etiam in humana Christi facie lucebat, ex primo ad se videntes trahere poterat aspectu. » Et in cap. XXI, dans causam, cur Christus per flagellum exigente numularios e templo, mensasque subvertente, etc., que magnus non fecisset exercitus, nemo restiterit : « Igneum enim, ait, atque siderum radiabat ex oculis ejus, et divinitatis majestas lucebat in facie. » Unde Nazianzenus, epist. 193 ad *Dioctem* : « Unum, ait, bonorum est, ut Christus nuptiis intersit (porro ut Christus est, modestia quoque est), opere pretium est, ut, sicut cætera omnia, sic et Christianorum matrimonium modesta et composita sint. Modestia porro in gravitate sita est. » Idem, in *Carm. De Vita sua*, ait se propter æmulos sponte renuntiassæ patriarchatu Constantinopolitano duabus de causis : « Hinc namque redibat, ait, commodum duplex mihi, modestus ipsos dum traho ad modestiam, simulque amorem colligo et clarum decus. »

Laudat Nebridium S. Hieronymus, epistola ad *Salvinam*, ejus uxorem jam viduam, « quod de sorore generatus Augustæ, et in matertera nutritus simu, in palatio, contubernalis et condiscipulus Augustorum, quorum mensa ministratur orbis, et terræ ac maria serviant, inter erum omnium abundantiam, in primo ætatis flore tantæ verecundiæ fuit, ut virginealem puritatem vinceret, et ne levem quidem obsceni rumoris in se fabulam daret. Deinde purpuratorum propinquus, socius, consobrino, non est inflatus superbia, sed cunctis amabilis, ipsos principes amabat ut fratres, venerabatur ut dominos : ministros autem et universum ordinem palatii, quo regalis frequentatur ambitio, sic sibi charitate sociavit, ut qui merito inferiores essent, officium se vases arbitrantur. Difficile factu est gloriæ virtute superbare, et ab his diligi quos præcedas. » S. Gregorius, IV *Dialog.* XVII, narrat Musam puellam jussu B. Virginis mores leviores commutasse in modestos, itaque ab eadem evocatas in cœlum.

Seritur. — S. Athanasius, epist. ad *Serapionem*, accipit Spiritum Sanctum ; hic enim dives est apud Deum, quia divinitatis conors est et particeps, q. d. Qui se puro et incorrupto custodiunt, in se excipiunt Spiritum Sanctum, qui quiescit et modestus, eos facit pariter quiescos et modestos. Modestia enim est fructus Spiritus Sancti, *Galat.* V, 22.

Verum ad litteram hic spiritum humanum accipere cum S. Ambrosio, lib. I *Officior.*, cap. XVII : hic enim modestus et quietus, est vestis et ornatus mulierum : manat tamen a Spiritu Sancto, estque ejus donum.

Qui (spiritus incorruptus, quietus et modestus) EST IN CONCEPTU DEI LOCUPLES. — Quia super terram omnia se elevans Deum possidet, heresque est cœli et regni æterni. Nam, ut ait Seneca, epist. 67, « ratio nihil est aliud, quam in corpore humanum pars divini spiritus mersa. » Audi S. Ambrosium, lib. IV, epist. 27 : « Vere dives, qui in conspectu Dei potest dives videri, in cujus conspectu terra exigua, mundus ipse angustus est. Sed solum illum Deus divitem novit, qui sit dives territorii, qui non opum, sed virtutum fructu honoritatur, qui autem ante Deum dives, nisi quietus et modestus spiritu, qui nunquam corrumpitur ? Nonne tibi videtur dives, qui habet pacem animi, tranquillitatem quietis, ut nihil concupiscat, nullis exagitur cupiditatum procellis, nec vetera fastidiat et nova querit, et semper desiderando fiat in summis divitiis inops ? Ea est pax vere dives, que superat omnem mentem. Dives pax, dives modestia, dives fides (fidei enim totus mundus possessio est), dives simplicitas : sunt enim et divitiæ simplicitatis, que nihil discunt, nihil contractum, nihil suspectum aut fraudulentum putant, sed puro se effundit affectu. Dives bonitas : quam si quis servaverit, pascitur in divitiis celestis hereditatis. Merito justus semper fœnerat, iniquus indiget. Ille justitias fœnerat mandato Dei paupe-

ribus et egenis : at vero insipiens et quod putat se habere, nequam possidet. An putas illum possidere, qui thesauri suo die ac nocte incubans avara et misera torquetur sollicitudine. Ille vero eget, etsi alii dives videtur : sibi pauper est, qui non utitur eo quod habet, qui adhuc alia rapit, alia desiderat. Ubi enim nullus cupiditati modus, qui fructus divitiarum? Nemo est dives, qui quod habet, secum auferre non potest. Quod enim hic relinquunt, non nostrum, sed alienum est. Subdit exempla : « Dives Henoch, qui quod habuit secum transtulit, et omnem illum bonitatis suae sensum caelestibus intulit receptaculis : qui ideo raptus est, ne cor ejus malitia mutaret. Dives Elias, qui virtutum suarum thesauros curru igneo sublimis sedibus aetherei inexit. Et tamen iste non mediocres divitias heredi reliquit, quas ipse non amitteret. Quis hunc pauperem vel tunc dixerit, cum victus quotidiani indigens alimonia mitteretur ad viduam, ut pasceret ab ea; quando ad ejus vocem coelum claudebatur et aperiatur; quando ad ejus verbum hydra farinae, et vas olei non deficiebat per triennium, sed abundabat, nec minuebatur usu, sed replebatur? Quis illum pauperem dixerit, ad ejus voluntatem descendebat ignis, quem invia flumina non conuectebant; sed in suum fontem recurrebant, ut siccio Propheta transiret pede? Duos finitimos vetus historia describit, regem Achab et pauperem Nabuthen : quem horum pauperiorem, quem ditiores credimus? Alter regalii fulcro divitiarum praeclitus, inexplibilis insatiabilisque opibus suis exiguum pauperis vineam desideravit. Alter despiciens animo βασιλέως τῆς πολυπόρουσας τράπεζας, imperialesque gazas, suo erat contentus palmiti. Nonne videtur hic magis dives, hic magis rex, qui sibi abundabat, suas regebat cupiditates, ut nihil alienum concupisceret? Ille autem egentissimus, cui aurum suum vile, alienus palmes pretiosissimus aestimabatur. » Deinde id ipsum hoc sortite demonstrat : « Quid est divitem esse, nisi abundare? Quis autem abundat, qui sit animo contractior. Qui autem animo contractior, utique angustior. Quae igitur in angustiis abundantia? Non ergo dives, qui non abundat. » Unde pulchre David : « Divites, ait, egerunt et esurierunt. Nihil ergo affectu sapientis ditius, nihil insipientis egentius; ibi abundantia, ubi satiatis : ubi autem fames cupiditatum, ubi inexplibilis appetentia, ibi utique paupertas, etc. Secundum haec Petrus Apostolus definit, non in auro et argento et indumentis feminarum esse ornamentum, sed in oculo cordis homine atque abscondito : unde nulla se exuat cultus pietatis, ornatum gratiae, vitae aeternae hereditatem. » Idem per umbram vidit Socrates, ejus haec vox et oratio exstat apud Clementem Alexandrinum, lib. V Strom. : « O Pan et dii alij, date mihi, ut intus sim pulcher et honestus : si quidem est pulchritudo id quod est sapientissimum. Dicebat enim virtutem esse animae pul-

chritudinem, contra autem vitium animae turpitudinem. »

8. SIC ENIM ALIQUANDO ET SANCTAE MULIERIS SPERANTES IN DEO (et consequenter credentes et amantes Deum) ORNABANT SE. — Ἔς sperantes in Deo partim refert ad sanctas, q. d. Quia sanctas, ideo sperabant in Deo : Sancti enim cor per spem quasi anchoram defixerunt in Deo; partim ad « ornabant se, » q. d. Quia sperabant in Deo, ideo modesto ornabant se, non capillatura, auro et vestibus pretiosis, sed obedientia, subdando se maritis, castitate, ac spiritu quieto et modesto. Nota, « sperantes, » id est timentes, amantes, colentes, q. d. Deum colebant, ideo ornabant se obedientia, castitate, modestia; quia sciret sciebant hunc ornatum Deo placere, ab eoque praecipii, ac per eum sperabant se in matrimonio a Deo omnifructi et gratia benedicendas et cumulandas. Spes enim hic per synecdochen omnem Dei cultum complectitur, aequae ac ei conjunctas timor alibi omnem Dei cultum comprehendit, ut eum dicitur : « Time Deum, omnes Sancti ejus : » time, id est reveremini, et colite. « Nihil deest timentibus eum. Timor Domini plenitudo sapientiae, » etc. Qui enim Deum timeat et sperat, per hunc timorem et spem impellitur, et quasi cogitur ad obediendum et serviendum. Ita de Josphat rege veri Dei cultore dicitur II Paral. XVII, 3 : « Non speravit in Baalim, sed in Deo patris sui. » id est non coluit Baalim, sed Deum patris sui. Unde subdit : « Et perrexit in praecipis illius et non iuxta peccata Israel, » qui coluit Baalim, id est idola. Psal. IV, 6 : « Sacrificate sacrificium justitiae, et sperate in Domino, » id est sacrificate et colite Deum; Psal. XXXIII, 9 : « Gustate et videte quoniam suavis est Dominus; » hinc : « Beatus vir qui sperat in eo, » id est eum colit et amat, itaque ejus dulcedinem gustat. Unde subdit : « Time, » id est colite, « Dominum omnes sancti ejus, quoniam non est inopia timentibus eum. » Psal. XXXVI, 3 : « Spera in Domino, et fac bonitatem. » Similia sunt Psal. LXXXIII, 13; Psal. CXII, 9; Thren. III, 25. Ita Rebecca, viso Isaac sponso suo, modesto pallio se velavit, ac ex camelo desiliens ei honorem, reverentiam, submissionem et obsequium obtulit, atque tota vita praestitit, Genes. XXIV, 64. Rebekam eorum secuta sunt nurus Rachel et Lia, ex eisque progenitae Noemi, Anna, Abigail, Esther, Judith et Ruth Moabitiss. Sic mulieris fortis ornatum pingens Sapiens, Proverb. cap. XXXI, vers. 25 : « Fortitudo, ait, et decus indumentum ejus. »

Ita S. Gorgoniam sororem suam laudat S. Gregorius Nazianzenus, orat. 41 : « Non illam, ait, aurum ornavit, non flavæ comæ, non crinium nodi et imposturae, pretiosum caput summa eum insaniam scenam efficientium, non circumfluae et pelucidæ vestis magnificentia, non lapidum splendores propinquum aere colorantes, non pictorum artes et prestigia, terrenisque fietor in con-

trarium fabricans, insidiosisque coloribus Dei figmentum obducens, et per honorem infamiam introns, ac divinam formam meretricum procaebus oculis idolum proponens, ut adulterina pulchritudine naturalem imaginem, quæ Deo futuro ævo servatur, surripiat. Verum cum externos multos et varios mulierum ornatus cognitos haberet, nullum tamen moribus suis, atque intus condito splendore præstantiorem agnoscebat. Unus illi rubor placebat, quem pudor affert; unus candor, quem parit abstinentia. Nam pigmenta et fucos, ac fluxam formæ venustatem, scenicis et trivialibus relinquebat, quibusque probum ac dedecus est erubescere. » Unde post plura mortificationis ejus, austeritatis, pietatis et devotionis heroica opera recensita exclamatur : « O femineam naturam, quæ propter omne salutis certamen virilem naturam superasti; atque illud conspicuum fecisti, masculinum et feminam, corporis, non item animæ discrimen esse! O ingenium post baptismum castitatem, et sponsam Christi animam in puro corporis thalamo! O Christi examinationem, et servi formam, et passiones ipsius mortificatione honoratas! »

6. SICUT SARA OBEDEBAT ABRAHE, — adeo ut eum ex patria Chaldaea abeuntem, relicto parentibus et cognatis, secuta sit, et cum eo continuo peregrinata per Chananeam, ibique periculis etiam castitatis pro eo se objecerit. Vide dicta Gen. XII, 13 et seq.

DOMINUM EUM VOCANS, — dicens, Gen. XVIII, 12 : « Postquam consenui, et dominus meus (maritus meus Abraham) vetulus est, voluptati operam dabo? » Sara proprio nomine vocabatur Jescha, uti dixi Genes. XI, in fine; postea dicta est Sarai, id est, domina vel princeps mea, idque ut videtur, ab Abraham, qui videns se ab ea honorari vocarique dominum, vicissim eam honorare voluit, ideoque vocavit eam Sarai : ita noster Lortius. Cujus rei magnum indicium est quod primitus vocata sit Sarai, id est domina mea, quomodo a nullo alio congrue vocari potuit quam ab Abraham marito. Deinde a Deo promittente ei filium Isaac, ex quo nasciturus erat Christus, vocata est absolute Sara, id est domina : quia per Christum Filium suum dominatura erat toti orbi, Genes. XVII, 45. Discant ergo uxores a Sara honorare maritos, sic vicissim ab eis honorabuntur; discant eis parere, quia parendo imperabunt, et obtinebunt ab eis quicquid volent. Ita hodie videmus viros graves uxores suas vocare dominas. Nimirum, verum est illud Senecæ : « Casta ad virum matronas parendo imperat. » Unde mystice Origenes, hom. 6 in Gen. : « Sara, ait, que interpretatur princeps, vel principatum agens, formam tenet ætæ, quod est animi virtus. Hæc ergo virtus conjuncta est et coherent sapienti et fideli viro, sicut et ille sapiens qui dicebat de sapientia : Hanc quaesivi adducere sponsam mihi; ideo ergo dicitur ad Abraham : Omnia quæcumque

dixerit tibi Sara, audi vocem ejus. Si quis ergo asciverit sibi in conjugio virtutem, audiat vocem ejus in omnibus. Et postquam eam habuerit uxorem, perfectus effectus faciat et sororem, ut eadem aliis communicet, » uti Abraham dixit Saram esse suam sororem. Porro S. Nazianzenus, orat. 41 De S. Gorgonia sorore sua, asserit Saram hæc obedientia et honore quem detulit marito, promeritam esse non tantum justitiæ laudem, sed et ut ex eo conceperet et pareret filium sanctorum et illustrem Patriarcham, scilicet Isaac. Vide S. Chrysostomum, hom. 32 in Genes., ubi mire Saræ obedientiam et amorem erga maritum celebrat.

S. Ignatius, epist. 12 ad Antioch., monet uxores ita revereri viros, ut illos ne quidem ex nomine compellere audeant.

Clemens Alexandrinus, lib. IV Stromat. : « Mulierem, inquit, qui cum honestate amat maritum, describit Euripides sic monens :

Bonisque verbis prosequi oportet, si quid conjux dixerit ;
Si haud dixerit, labore ut ad gratiam dicat mariti.
Dulce est conjugem, mali si quid evenierit,
Cum viro tristitiar, doloris et gaudii esse participem.

Sic morum mansuetudinem ostendens, et benevolentiam, vel in calamitatibus. » Deinde subjungit uxoris dignam esse vocem :

Ægrotis et sis, ægra simul feram,
Tuaque patiar mala; et certe mihi
Non quidquam acerbi. Una cum amicis nam decet
Fieri beatos : quid nisi hoc amicitia est?

Idem Clemens, lib. III Pædagog. cap. XI : « Res, ait, est pulcherrima mulier domus custos, quæ et se et maritum propriis ornamentis induit, per quæ omnes exultant : filii quidem propter matrem, maritus propter uxorem, ipsa propter eos, omnes autem propter Deum. Ut paucis igitur dicam, virtutis penus est fortis mulier. » S. Ambrosius in cap. XXXI Proverb., cap. III : « Bona, ait, conjux virum suum dominum vocat, sicut Sara obediebat Abrahae, dicebat Petrus Apostolus, dominum eum vocans. Bona, inquam, conjux non solum vocat virum dominum suum, sed hoc sapit, hoc sonat, hoc gestat corde, hoc profertur ore, tabulas matrimoniales instrumenta emptio-nis sue deputat (solebat enim olim uxor a maritis coemi, et per coemptionem duci) : est ergo ancilla dans opera ancillis. » Sic S. Natalia maritum suum Adrianum vocabat dominum. Sic S. Monica Patrio viro suo serviebat quasi domino, ait S. Augustinus, IX Confess., ix. Vide sex præcepta quæ uxori ex Aristotele dedit, Ephes. v, 22, et vers. ult., in fine capituli. Vide et exempla honoris et amoris conjugum, quæ recensui Gen. cap. II, vers. 24.

Denique S. Hieronymus scribens ad Celantiam, hoc ei et uxoris præceptum dat : « Præcipue in conjugio venerabilis et immaculato Apostolicæ

regula ordo teneatur: servetur in primis viro auctoritas sua, totaque a te discat domus quantum illi honoris debeat; tu dominum illum obsequio tuo, tu magnum illum tua humilitate demonstra: tanto ipsa honoratur futura, quanto illum amplius honoraveris. Caput enim (ut ait Apostolus) mulieris est vir: nec aliunde magis reliquum corpus ornatur, quam ex capitis dignitate. » Uxor enim transit in domum, stirpem et amiliam mariti, ab eoque omne suum decus, nobilitatem et dignitatem accipit. Porro hac de causa ducendam esse uxorem in statu parem, non superiore, ne marito superbe praesse velit, movent sapientes Chilon et Pittacus. Audi Ausonium *De septem Sapientibus*, in *Solone*: « Par pari, inquit, jugato conjux: quod impar est, dissidet. » Et Ovidius, in epist. *De Amore*, ad Herculem:

Si qua vobis apte nubere, nube pari.

Unde illud vulgo tritum: « Tu tibi sume parem. »

CUM ESTIS FILII. — Hinc liquet S. Petrum proprie et directe haec scribere Judeis: hi enim erant filii et filiae Sarae ad litteram; consequenter tamen scribit et Gentibus: hi enim erant filii et filiae Sarae et Abraham secundum spiritum, quia ejus fidem, pietatem et opera sancta imitabantur, *Rom.* ix, 8. Ita Didymus. Unde subdit Petrus *beneficentes*; Syrus in *operibus bonis*, scilicet imitando Sarae cleemosynas et beneficentiam. Hanc enim significat graecum *εὐφροσύνη*, licet idem verbum ad honorem et benevolentiam marito exhibendam, ac quavis alia bona opera extendi possit. Porro uxoris officia et opera bona egregie depingit Sapiens, *Proverbia* xxxi, et *Tobia* cap. x, vers. 13, et S. Paulus ad *Titum* ii, 4 et 5.

NON PERTINENTES ILLAM PERTURBATIONEM, — quasi, si vos subdatis maritis, eisque benevole, benefice et obsequentes sitis, imperiosius ab iis tractande sitis; quin potius obsequium vestrum conciliabit vobis maritorum amorem, pacem, honorem; magnes enim amoris est amor: ita Oecumenius. Rursus, *q. d.* Nolite timere perturbationes, id est, molestias conjugii: si enim benefaciatis; digneque conjugio vitalis: Deus sua gratia eas vobis faciet faciles. Hae enim gratia est effectus sacramenti matrimonii, conjugium a Deo preparata, ut matrimonii onera fortiter sustineant, sibi bene conscia nihil timeant. *Tertio* et nervose, *q. d.* Si qua domi oriatur perturbatio, uti saepe fit; si maritus irascatur, si proles litigant, si inter ancillas, famulos, cognatos, vicinos oriatur lis et contentio, nolite timere, nolite percelli; sed fortiter omnia quasi viragines sustinete, ac vestra prudentia et gratia sopite et conciliate. Estote imperturbabiles; ita omnes domus perturbationes sedabitis, facietisque ut tota familia instar vestri sit tranquilla et pacifica.

Minus caste aliqui « perturbationem » accipiunt libidinis (hanc enim significat Graecum *πειρασμός*; apud Aristotelem *De Gener. animal.*, cap. v), *q. d.*

Ne timeatis per obsequia erga maritum inflammandam in vobis libidinem, quia illa charitatem pariunt, non cupiditatem.

7. VIRI SIMILITER COHABITANTES — mulier, ut sequitur. « Cohabitates, » id est cohabitent, scilicet ut utantur eodem lecto et lecto, ne ab uxore faciant divortium vel domus, vel hori, neve ad alias divertant aut foris pernoctent. Est hebraismus. Hebraei enim utuntur participio pro indicativo, quo carent; cuius rei multa sunt exempla, *Rom.* xii, 10 et seq.

SECUNDUM SCIENTIAM. — « Scientia » hic significat prudentiam et discretionem, quae dicitur viro, ut infirmitati uxoris se accommodet, eique honorem deferat, ut eam tractet quasi sociam, non quasi ancillam: ita Lyranus, Dionysius et alii. Est enim vir in domo id quod rex in regno, ait Aristoteles in *Oeconom.* Sicut ergo rex debet esse praeditus prudentia politica, quae regnum regat congrue pro subditorum capacitate et dispositione, ita vir praeditus sit oportet prudentia oeconomica, quia uxorem, filios et familiam ita regat, ut inter omnes constet unio, pax et amor. Rursus, ut omnes doceat Dei legem et voluntatem, quid scilicet in quavis re agere vel cavere debeant ut Deo placeant, ejusque gratiam et gloriam consequantur. Est enim vir in domo quasi oculus, lucerna et sol totam domum docens et illuminans: ita Beda (1).

QUASI INFIRMORI VASCULO MULIERI (S. Ambrosius, *De Paradiso*, cap. iv, legit: « Tanquam infirmiori vasi mulieri ») IMPERTINENS HONOREM. — Infirmae sunt mulieres tum sexu et complexione, tum animo et judicio, tum arte, industria et sapientia ad res gerendas; unde viri est externa, mulieris domestica curare. Hae infirmitas facit eam pronam, ut facile aestimet se despicere et contemni: jubet ergo S. Petrus ei occurri, eamque sublevari pro honorem, ut uxores videntes se honorari a maritis, suo statu contente vivant, maritumque ament, et cum eo pacifice vivant quasi una caro, id est, una persona civilis et oeconomica, *Genes.* ii, 24.

Per honorem S. Hieronymus, lib. i *Contra Jovin.*, et Hesselius accipiunt abstinentiam ab usu matrimonii, ut statis temporibus vacent orationi, ut sequitur. « Si abstinemus nos, ait, a coitu, honorem tribuimus uxori: si non abstinemus, perspicuum est honori contrarium esse contumeliam; » quo indicat usum matrimonii esse contumeliam, id est, esse vile quid, carnale et pudendum; qua de causa hic actus turpis vulgo vocatur, et a Scriptura ignominie et turpitudinis repletio, *Levit.* xviii, 7.

Secundo, Oecumenius per honorem accipit lenitatem, ut, ait, viri leniter cum quadam reveren-

(1) Aliis scientia hic est ea notitia divina voluntatis, quam per Evangelium adipiscuntur, id est, ut Christiano doceat.

tia persuadeant uxoris in voluptatem pronis, ut abstinentiam a conjugio tempore orationis admittant. *Tertio*, alii ex adverso per « honorem » accipiunt debitum conjugale, quasi jubeat illud uxoris reddi; sed honeste, non petulanter et inhoneste instar equi et asini. Hoc est quod ait Paulus, i *Thessol.* iv. 3: « Ut abstineteis a fornicatione, ut sciat unusquisque vas suum (uxorem suam) possidere in sanctificatione et honore, non in passione desiderii, sicut et Gentes quae Deum ignorant; » ita ex Turriano noster Lorrinus. *Quarto*, melius et plenius, Oecumenius rursus « honorem » generaliter et proprie ut sonat accipit, ac praesertim ut mitem, inquit, ut sequeat, ac placibilem exhibeat, neque domesticarum rerum quae ipsius fidei credite sunt, nimis severam aut accuratam ab ea rationem exigat. Rursus, ut honorifice eam tractet et compellet, dicendo, v. g. cum Abraham, Sarai, id est domina mea, quid cupis, quid a me postulas? Mulier enim natura sua est timida, verecunda et pusillanimitis: timoris hujus, pudoris et pusillanimitatis pharmacum quae ipsius se a marito honorari, si videat scilicet se a marito honorari. Sic Claudius Imperator Messalinam uxorem, licet impuram, vocabat *dominam*. Nestor apud Homerum, *Odysse.* iii, conjugem vocat *dominam*; sic quoque S. Adrianus compellavit suam S. Nataliam. Hinc Itali, Hispani et Galli permulti uxores vocant *damas*, Graeci *δυναστεως*, id est *dominas*. Huc spectat illud Martialis, lib. xi, in *Paulam* epigram. 8:

Harebit dominae vir comes ipse suus.

Et Virgilius, *Aeneid.* vi:

Hi dominam Ditis thalamo dedecere adorti,

Et Catullus in *Epithal. Juliae*:

Ad domum dominam voca.

Creclare S. Basilius, hom. 7 *Hexaem.*: « Vos, ait, o viri, conjuges vestras diligite, utiamsi locis longinquis in conjugii societatem convenistis, naturae vinculum legibus ac benedictione obstructum, unio ac jugum distantium esto. » Et infertur, cum exemplo viperæ et murenae docuisset, uxori mores viri asperos ferendos esse, subdit: « Audiat et ipse vir accommodatam seque decemtem admonitionem: viperæ virus ob nuptiarum venerationem evomit, tu duritiam animi, tu feritatem, tu crudelitatem ob unionis reverentiam non deponis? »

Et S. Chrysostomus, hom. 26 in i *ad Corinth.*: « Considera mulierem debile vas esse. Tu autem, vir, propterea princeps factus et capitis loco datus, ut subdite feras imbecillitatem: velis igitur tuum illustrare principatum; quod facies, si subdite non insultaveris; et quemadmodum rex tanto chorior apparet, quanto praefectum suum elariorem ostendit; quem si inhonoraret, et contumelia illius dignitatis magnitudinem affice-

ret, non parvam gloriae suae partem auferret: itidem et tu si illam quae secundum post te locum obtinet, contumelia afficis, non parum tui principatus honori derogas. Quotiescumque aliquid molesti domi contigerit, si quid uxor peccaverit, consolare, et noli macrorem augere. Licet enim omnia proicias, nihil molestus contingeret, quam non habere benevolam domi uxorem: licet quodcumque dixeris peccatum, nullam magis dolendum inveniris, quam cum uxore seditionem habere. Itaque propterea omnium maximo in honore habenda est hujusmodi dilectio. Quod si invicem onera ferenda sunt, multo magis uxoris, et si pauper sit, noli exprobrare; et si stulta, noli ei insultare, sed esto modestior: etenim tuum membrum est, et caro una facti estis. Sed stulta est, ebria, iracunda: igitur dolendum est, non irascendum; et Deo supplicandum est, et ipsa admonenda et adjuvanda consilio, et omni conatu adnitendum ut illis liberetur affectibus. Quod si verberaveris, asperabis morbum: asperitas enim mansuetudinem, non alia asperitate dissolvitur. » Subdit exemplum Socratis, qui rogatus quomodo mores uxoris prave et temulentae toleraret, respondit, « ut gymnasium et palaestram philosophiae (patientiae) domi habeam. Ero enim, inquit, cum aliis mansuetus, cum in ea quotidie toleranda erudiar. »

TANquam COHEREDIBUS GRATIAE VITAE. — Dat causam cur viri honorare debeant uxores, quae scilicet, esto natura et sexu sint infirmae et impares, tamen gratia et vocatione viris sunt pares; vocata enim sunt ad eamdem cum viris gratiam et gloriam. Honorent ergo illas, quasi sibi coheredes in Ecclesia tam militante, quam triumphante. Nota: Gratia vocatur « vitae, » id est, primo, vitalis, quia scilicet gratia dat animae vitam spirituales, ut vivat spiritu Dei. Secundo, quia gratia ducit ad vitam aeternam: gratia enim est semen gloriae, quocirca a Christo vocatur fons aquae salientis in vitam aeternam, *Joan.* iv, 14. Unde pro *vita*, id est *vita*, Graeca Regia habent *ζωη*, id est *viva*, vivificantis, et vitam aeternam conferentis. S. Hieronymus, lib. i *Contra Jovin.*, legit, *tantum coheredibus multiplicis gratiae*. Gratia enim Christi et Christianissimi multiplex est, multasque virtutes et dona complectitur. Porro *coheredibus*, scilicet mulieribus: has enim intertellexit « in vasculo muliebri. » Sic enim Hebraei saepe per eanalligen commutant numeros, aequae ac personas et genera, praesertim cum in uno alterum includitur, ut hic fit. Graeca habent *συνεργιστριαι*, id est *coheredes*, in nominativo, ut refertur ad viros. Sed eodem redit sensus. Si enim vir est coheres uxori, ergo et uxor viro: coheres enim coheredis est coheres: haec enim sunt correlativa.

UT NON IMPEDIANTUR ORATIONES VESTRAE. — Graeco *συνεργιστριαι*, id est, *refringuntur*, intercipiuntur, abrogantur, extirpantur. Figurina, *ne interrumpantur*.

antur preces vestre, ut significet assidue, id est crebro esse orandum etiam conjugibus. Sensus est, q. d. Si vir uxori honorem non deferat, sed illam viliter, dure et indigne tractet, si illi irascatur, indignetur, objurget, verberet, illa vicissim viro indignabitur, cum eo iurgabitur et rixabitur, ac plastra conviciorum et maledictorum in illum regeret. Itaque impediatur utriusque pietas et oratio: huic enim nil tam contrarium, quam ira et rixa! animusque turbatus, in vatiens et vindictæ avidus. Unde Christus jubet nos reconciliari fratri, antequam munus nostrum Deo offeramus, *Matth. v. 23*. Ita Hugo, Lyranus, Dionysius et alii. *Secundo*, alii, q. d. Imperite honorem, id est, debitum conjugale uxori, ita tamen ut non impediatur orationes vestre, sed cum sumenda est Eucharistia, aut alias orationi vacandum, ab usu conjugii abstineatis, uti monet Paulus, *I Corinth. vii. 5*. Unde S. Hieronymus, Glossa et Beda per honorem accipiunt absentiam a conjugio, uti paulo ante dixi. Verum hæc expositio supplet ad ita tamen, quod non est in Greco, imo a Greco excluditur, habet enim sic: *εὖ τὸ πρὸς ἑαυτοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ ἑαυτοῦ*, id est, ad non infringendum orationes vestras, quod ad omnia præcedentia, quæ dicta sunt tam de mulieris officiis erga virum, quam de viri erga mulierem, referendum est, q. d. Vos, o mulieres, subjectæ estote viris, eis obedite, ac tollite omnem perturbationem. Vos similiter, o viri, mulieribus imperite honorem, ne interrumpantur preces vestre, ut vel vir offensus a muliere, vel mulier offensa a viro, vel uterque amarum ergo alterum gestans cor, pie, tranquille et fructuose orare non possit, sed uterque alteri obsequens, concordans et quasi concinens, concordem cum altero Deo offerat orationem. Hanc enim concordiam mire amat poscitque Deus, præsertim a conjugibus et confederatis, juxta illud *Ecclesi. xvi. 4*: « In tribus placitum est spiritui meo, quæ probata coram Deo et hominibus: concordia fratrum, et amor proximorum, et vir et mulier bene sibi consentientes. » Quare oratio viri et mulieris concordium est alata duabus alis, quibus facile evolat ad Deum, ibique suavem edit harmoniam et concentum. Oratio vero discordium, si videlicet unus ab altero discordet, vel una, vel utraque caret ala (ala enim est concordia), ac proinde ad Deum evolare nequit, setque velut harmonia hiulca et dissonans; vim enim orationis unius impedit et elidit alter consors et conjux, qui offensus tacite et sepe actu et explicitè petit vindictam, ut Deus vocem consortis non audiat. Et hoc significat Græcum *ἑαυτοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ ἑαυτοῦ*, q. d. Ne incidatur, vel excidatur et enervetur vis orationis vestre. Inciditur enim et eliditur per dissidium et discordiam; coalescit vero et corroboratur per concordiam, juxta illud Christi: « Dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quacumque petierint, fiet illis a Patre meo, » *Matth. xviii. 19*.

8. IN FINE. — Perperam Beda, Lyranus, Glossa et Hugo legunt in fide. Græce enim est *ἐν τῇ πίστει*, hoc est, ut Syrus, *fides vero*, q. d. Finaliter, postremo, ad extremum; Tigurina, *in summa*; quod ex Seneca, *epist. 40*, dicitur, *summa summorum*, dum rem vel orationem concludere volumus. Vide Franciscum Lucam S. Petrus enim postquam dedit præcepta propria servis, uxori, maritis, concludit dando præcepta fidelibus omnibus communia, ne prolixè et cum tedio singula singulis hominum statibus assignare cogatur.

OMNES UNANIMES. — Pingit hic S. Petrus Christianum, perfectum, et virtutibus quasi dotibus suis omnibus adornatum. Requirit ergo ab eo novem virtutes: primo, unanimitatem; secundo, compassionem; tertio, fratrum amorem; quarto, misericordiam; quinto, modestiam; sexto, humilitatem; septimo, charitatem, qua bonum pro malo reddat; octavo, patientiam et constantiam in persecutionibus; nono, sanctimoniam, ut Christum in corde sanctificet: hæc sunt novem virtutes Christianorum, quasi novem chori angelorum, adeoque ad eos fideles transmittunt; et sicut omnes chori angelorum inter se connexi et consociati sunt, ita et hæc virtutes. Una enim alterius, imo cæterarum omnium individua est comes, ut soror esse videatur, imo sepe vel mater, vel filia. Unanimitas enim parit compassionem, compassio fratrum amorem, amor misericordiam, misericordia modestiam, modestia humilitatem, humilitas charitatem, charitas patientiam, patientia sanctimoniam.

Pro *unanimes* græce est *ἑπιχορηγοῦντες*, id est ejusdem mentis et animi, idem sentientes, consentientes. Jubet Petrus ut fideles mente et voluntate sibi invicem consentiant, ut quod unus vult, velit et alter; quod S. Paulus clare et crebro suis inculcat, dicens: « Idipsum invicem sentientes, » *Rom. xii. 16*. Et: « Implete gaudium meum ut idem sapiatis, eandem habentes charitatem, unanimis idipsum sentientes, » *Philipp. ii. 2*. Et: « Deus autem patientiæ et solatii det vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Jesum Christum, ut unanimis uno ore honorificetis Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi. » Aliqui addunt, « unanimis in oratione; » sed hoc est glossæ ipsorum, quod textum Scripture explicat, at non plane nec adæquate: Petrus enim exigit ut fideles sint unanimis non tantum in oratione, sed et in rebus omnibus.

Porro S. Petrus primam fidelium et Ecclesie virtutem assignat unanimitatem, quia ipsa est vinculum indissolubile eorundem, quod eos contra omnes hostes facit invictos et insuperabiles. Est hæc communis Philosophorum omniumque gentium vox et sententia. Antisthenes, inquit Laertius, lib. VI, cap. I, « dixit fratrum inter se concordiam quovis muro firmius esse munimentum. » Agisilaus, rex Lacedæmonum, ro-

gatus cur Lacedæmon mœnibus non cingeretur? ostendens cives armatos et unanimis: « Hi, inquit, sunt Sparte mœnia, » significans unanimitatem civium quibusvis mœnibus esse fortiorem, juxta illud Homerici:

Sentam hæsit acuto, galeæ galea, atque vicæ vir.

Civibus ergo quos jungit concordia, nullus potest esse murus inexpugnabilior. Ita Plutarchus in *Lacon.*, qui et addit: Lycurgus rediens Lacedæmonem, videns civium manipulorum acervos in messe ordine positos, ridens dixit: « Ut tota Lacedæmon videretur mullorum esse fratrum, qui inter se dividerent hereditatem. » Idem rogatus a civibus, quo pacto contra hostes tuti esse possent? respondit: « Si pauperes manseritis, et contentiones mutuas deponetis, » significans immodicas opes et discordiam duas esse urbis exitiales pestes.

Scipio Africanus, capta Numania, Tyresium principem rogavit, qua ratione Numania prius invicta jam manus hosti dedisset? cui ille: « Concordia victoriam, discordia exitium præbuit. »

Melpsa apud Sallustium, in *Jugurtha*, jam moriturus filios suos ad concordiam exhortans, auream de ea edidit gnomem: « Concordia enim res parvæ crescut, discordia autem maxime dilabuntur. »

Severus Romanus Imperator moriens vocavit M. Antonium et Getam filios, atque: « Facite ut conveniat inter vos, locupletate milites, cæteros omnes contemnite. » Ita Dion et Xiphilinus in *Vita Severi*.

Scilicet octoginta habens filios, moriturus fasciculum telorum singulis porrexit, jussitque rumpere. Id cum singuli recusassent quasi impossibile, ipse singula eximit, itaque sigillatim facile confregit omnia, addiditque: « Si concordis fueritis, validi invictique manebitis: contra, si dissidii et seditione distrahimini, imbecilles eritis, et expugnati faciles. » Ita Plutarchus in *Apoph. regum*.

Clarius et particularius idipsum docet *Ecclesi.* cap. iv, vers. 9: « Melius est, ait, duos esse simul quam unum; habent enim emolumentum societatis sue. Si unus ceciderit, ab altero fulcietur. Væ soli, quia cum ceciderit, non habet sublevantem se, et si dormierint duo, fovebuntur mutuo: unus quomodo calefit? Et si quispiam prævaluerit contra unum, duo resistent ei: funiculus triplex difficile rumpitur. »

Ratio a priori hujus rei est, quod origo concordie sit ipsa SS. Trinitas: hæc enim est prima essentialis et increata concordia, eaque tanta, ut tribus personis divinis non tantum sit una eademque mens et voluntas, sed una eademque singularis et individua essentia, quæ proinde creaturis quo magis sibi vicinæ sunt, eo majorem ex se impertit concordiam. Quocirca inter tot miliones angelorum summa est concordia, æque ac

in orbibus omnibus cœlestibus, astris et stellis, licet plurimos et contrarios motus habentibus. Unde illud *Job xxv. 2*: « Qui facit concordiam in sublimibus. » Et cap. xxxviii, 37: « Conventum cœli quis dormire faciet? »

Ex adverso in inferno summa est discordia. Quocirca homines in terra concordēs æmulantur vitam cœlitum et angelorum: discordēs vero sequuntur vitam infernalium et demonum, inter quos perpetua est lis et rixa. Rursus, Christus ut concordiam inter homines et angelos, inter cœlum et terram, inter Deum et Adami posteros sanciret, descendit in terram, carneque assumpsit, ut existens Deus homo in se uniret Deum et homines. Insuper Spiritus Sanctus est personalis amor et concordia Patris et Filii: qui ergo concordēs sunt, templum sunt Spiritus Sancti æque ac Christi, juxta illud ipsius promissum: « Ubicumque sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum, » *Matth. cap. xviii, vers. 20*.

Hæc de causa primitivi Christiani obtemperantes huic præcepto S. Petri, impense studuerunt unanimitati, ut patet ex Apologis Tertulliani, Justini, Athenagore et aliorum, imo ex S. Luca, *Act. iv. 32*: « Multitudinis, ait, credentium erat cor unum, et anima una. » Celebrat S. Cyprianus, *epist. I ad Cornelium*, concordiam populi Romani, quod omnes unanimiter cum suo Pontifice Cornelio obtulerint se martyrio: « Virtus, inquit, illic Episcopi præcedens publicè comprobata est, adunatio sequentis fraternitatis ostensa est; dum apud vos unus animus et una vox est, Ecclesia omnis Romana confessa est, etc. Docuistis granditer Deum timere, Christo firmiter adhærere, plebem sacerdotibus in periculo jungi, in persecutione fratres a fratribus non separari, concordiam simul junctam vincti omnino non posse; quidquid simul petitur a cunctis, Deum pacis pacificis exhibere. » Et mox: « Quale fuit illud sub oculis Dei spectaculum gloriosum? quale in conspectu Christi ejus, Ecclesie suæ gaudium, ad pugnam quam tentaverat hostis inferre, non singulos milites, sed tota simul castra prodisse? »

Memorable est quod in Vita S. Macarii legitimus, nimirum ipsi revelatum esse, quod omni sua oratione, jejuniis et studio vitium nequum pervenisset ad mensuram meritum duarum mulierum, quæ cum maritis in eadem domo per quindecim annos vixerant in pace et concordia, adeo ut nunquam una alteri verbum asperius dixerit.

Præclare S. Antiochus, *homil. 80 De Concordia*: « Quemadmodum, inquit, examen apum favum sibi conficit mellis, ita fratrum congregatio regnum representat Dei; sicut tubarum clangor bellantium promovet et excitat alacritatem, ita et præctice virtutis doctrina studia discipulorum erigit. » Et S. Maximus, *serm. 6 De Fraterna dilect.*: « Nihil, inquit, est concordie com-

parandum: per illam enim unus multiplicatur et fit decuplex, inveniesque in decem unum, et in uno decem. Quod si hostes illi aliqui sint, qui in unum impetum fecerit, is quasi in decem irrurit, sic capere. Eget unus, at non precitur egestate, nam majore parte et numero inopia obumbratur: illorum unusquisque viginti habet manus, ac viginti oculos, totidem pedes, animas item decem: non enim suis tantum, sed illorum etiam membris quisque utitur in omnibus ac si centum forent. »

COMPATIENTES. — **SYTUS**, *patientes cum tuis qui patiuntur*. Græcum *συτάς*; valde est significans. *Figurina vertit, similiter affecti*; Vatablus, *mutuo affectu tangamini*; Pagninus, *eisdem afflictionibus affecti*; *συτάς* enim est naturalis consensus et convenientia, ac quasi concensus membrorum, vel rerum similium, qua passionem unius membri sentit et patitur aliud membrum, quasi illi membrum. Unde a Plinio vocatur consensus membrorum, et collegium nature, cui antipathiam sine natura repugnantiam opposuit. Jubeat ergo S. Petrus ut fideles invicem compatiantur, mutando afflictiones sentiant, et sentiendo ac condolendo sublevent, perinde ac anima per naturalem unionem et sympathiam sentit molestias corporis, eique condoleat: vel perinde ac caput per sympathiam sentit dolores stomachi, et juslibet membri, eique condoleat et succurrit. Hoc est quod ait Paulus, *Rom. xii, 4*: « Gaudere cum gaudentibus, et flere cum flentibus. » Et *I Cor. cap. xii, vers. 26*: « Si quid patitur unum membrum, compatiantur omnia membra; sive gloria tur unum membrum, congaudent omnia membra. » Sympathia enim hæc membrorum tam est in bono, quam in malo: in bono enim congruunt, in malo condolent. Et *Galat. vi, 2*: « Aller alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi. » Vide ibi dicta.

Præclare S. Maximus, De Charitate, lib. III, num. 78: « Ille, ait, germanus est amicus, qui ingruente infortunio tribulationes, et difficultates, et calamitates in tempore tentationis una cum proximo perinde ut suas, sine animi consternatione et perturbatione tolerat. »

Et S. Chrysostomus apud Antonium, in Meliss., parte II, cap. LV: « Quanto fortior fueris, tanto æquius est te imbecilliorum ferre. Non enim sibi soli fortis esse debet qui robore præditus est, sed etiam aliis. Quod si dicis te fortem esse, et illius imbecillitatem contemnis, duplicem dabis poenam: nam quisque de salute proximi sollicitus esse debet. »

FRATERNITATIS AMATORES. — **Figurina, fraternam prædicit charitatem**. Hæc est philadelphia fidelium, qua invicem, id est, totum fidelium cœtum amant ut fratres, ut sicut frater impense amat totam suam fraternitatem, id est, totum cœtum fratrum, puta omnes et singulos fratres: ita fidelis fraternam amet omnes et singulos fideles, totamque eorum

congregationem et Ecclesiam. Vide dicta *cap. I, vers. 22*, et *cap. II, vers. 17*.

MISERICORDES. — ex ultimis animi visceribus; hoc enim significat *ἠμεσῶντα*. Misericordia, ait S. Augustinus, lib. IX *De Civitate*, cap. V, et est alienæ miseriæ quædam in corde nostro compassio, qua utique, si possumus, subvenire compellimur. Servit enim motus iste rationi, quando ita præbetur misericordia, ut iustitia conservetur, sive cum indigeni tribuitur, sive cum ignoscitur penitenti. Hanc Cicero locutor egregius non dubitavit appellare virtutem. Sic enim ille Cæsarem alloquens (oratione pro Q. Ligario) ait: Nulla de virtutibus tuis, nec admirabilior, nec gratior misericordia est. » Errant ergo Seneca et Stoici censentes misericordiam esse vitium, puta passionem et egriitudinem animi molliis et commiserantis, ut dixi *Act. XVII, 18*.

MODESTI, HUMILES. — Modestia comes et soror est humilitas. a Mansuetudo et humilitas, sunt velut sorores collactaneæ, ait S. Bernardus, serm. in illud *Apoc. XII, Signum magnum*. Unde ergo S. Petrus ut fideles invicem compatiantur, mutando afflictiones sentiant, et sentiendo ac condolendo sublevent, perinde ac anima per naturalem unionem et sympathiam sentit molestias corporis, eique condoleat: vel perinde ac caput per sympathiam sentit dolores stomachi, et juslibet membri, eique condoleat et succurrit. Hoc est quod ait Paulus, *Rom. xii, 4*: « Gaudere cum gaudentibus, et flere cum flentibus. » Et *I Cor. cap. xii, vers. 26*: « Si quid patitur unum membrum, compatiantur omnia membra; sive gloria tur unum membrum, congaudent omnia membra. » Sympathia enim hæc membrorum tam est in bono, quam in malo: in bono enim congruunt, in malo condolent. Et *Galat. vi, 2*: « Aller alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi. » Vide ibi dicta.

MODESTI, HUMILES. — Modestia comes et soror est humilitas. a Mansuetudo et humilitas, sunt velut sorores collactaneæ, ait S. Bernardus, serm. in illud *Apoc. XII, Signum magnum*. Unde ergo S. Petrus ut fideles invicem compatiantur, mutando afflictiones sentiant, et sentiendo ac condolendo sublevent, perinde ac anima per naturalem unionem et sympathiam sentit molestias corporis, eique condoleat: vel perinde ac caput per sympathiam sentit dolores stomachi, et juslibet membri, eique condoleat et succurrit. Hoc est quod ait Paulus, *Rom. xii, 4*: « Gaudere cum gaudentibus, et flere cum flentibus. » Et *I Cor. cap. xii, vers. 26*: « Si quid patitur unum membrum, compatiantur omnia membra; sive gloria tur unum membrum, congaudent omnia membra. » Sympathia enim hæc membrorum tam est in bono, quam in malo: in bono enim congruunt, in malo condolent. Et *Galat. vi, 2*: « Aller alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi. » Vide ibi dicta.

furbat, omnia evertit. Hinc et modestia, æque ac temperantia, vocatur *σωφροσύνη*, quasi *σώζουσα τὴν ὁψίστην*, id est, *conservans mentem et sapientiam*, ait Aristoteles, lib. VI *Ethic.*, cap. V; et ut Socrates apud Platonem, quasi *σωφροσύνη τῆς ὁψίστης*, id est, *salus mentis et sapientie*.

Quæres, que et qualis virtus sit modestia? quæ ejus officia? quomodo acquirenda? Dico primo: Modestia totum hominem exteriorem honeste et doctenter componit, sicut interiorem componit alia virtutes. Modestia ergo est compositio membrorum, sensuum, vestium, incessus, sermonis, aspectus, vultus, omniumque motuum et actuum exteriorum. Quocirca ipsa est virtutum purpura, ut ait S. Ambrosius; nec ita purpura ornat Reges et Cardinales, sicut modestia decorat fideles; itaque ipsa est cyclos aurea et gemma ornans Christianum, juxta illud *Cant. I, 11*: « Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento. » Et: « Astilte regina a dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate. » Et: « Omnis gloria ejus filia regis ab intus, in fimbriis aureis circumamicta varietatibus. » *Psal. XLIV, vers. 10 et 14*. Quare modestia primo, est ornamentum et vestis regia hominis, quæ mire ipsum speciosum reddit. Sicut enim corpus pulchrum ornat animam, et vestis pulchra ornat corpus: ita modestia exornat et vestem et corpus et animam. Modestia enim dicitur a modo et moderatione, quia omnibus hominis actibus et gestibus modum ponit, eosque decore moderatur. Unde S. Augustinus in *Regula*: « In omnibus, inquit, motibus vestris nihil fiat quod cujusquam offendat aspectum, sed quod vestram doceat sanctitatem. » Religiosi nonnulli ab aliis non discriminantur veste, ut modestia quasi vestis eos discriminat. Hinc secundo, modestia mire placet Deo, ejusque et angelorum oculos valde recreat, æque ac eosdem offendit immodestia et inverecundia. Sicut enim homines delectat videre reginas cyclade regia ornatas, ita angelos delectat videre homines vestitos et ornatos modestia. Unde sponsus ait *Cant. vii, 1*: « Quam pulchri sunt gressus tui in calcamentis, filia principis? » Et S. Paulus: « Spectaculum facti sumus mundo, et angelis, et hominibus, » *I Cor. iv*.

Tertio, modestia valde edificat proximos: illi enim internam virtutem cernere nequeunt, nisi per externam modestiam. Modestus ergo est quasi statua virtutis. Tales fuerunt Essæi, qui adeo fuere modesti, ut in cœtu nullus spueret, nemo vel minimum ederet sibiolum ut strepitum ut angeli videtur. Vide de his Philonem, Josephum, et ex iis Eusebium.

Dico secundo: Modestia est effectus et actus externus virtutis et compositionis interne, ideoque impossibile est ut quis continuo et in omnibus actibus sit modestus et compositus, nisi prius mores, affectus et passiones internas edomuerit et composuerit. Compositio enim exterior manat

ab interna, et, ut ait Hugo Victorinus: « Habitus mentis in statu corporis agnoscitur. » Quocirca angeli ut docerent nos modestiam, sæpe apparuerunt in corpore assumpto, ut in eo angelicos mores et modestiam exprimerent; quin et Verbum divinum ideo incarnatum est, ut in carne divinos mores exprimeret. Representa ergo tibi angelorum et Christi in carne conversationem et modestiam, in eoque quasi speculo te intueri, et ad illud mores tuos reforma et conforma. « Age quasi quidam obambulans in terra Deus, et sanctus in carne angelus. »

Dico tertio: S. Thomas, II II, *Quæst. CLX, art. 2*, ponit quatuor species modestiæ. *Prima*, inquit, est humilitas, quæ moderatur appetitum excellentiæ. *Secunda* est studiositas, quæ moderatur curiositatem sciendi. *Tertia* est modestia, quæ moderatur sensum et actus hominis. *Quarta* est modestia vestitus. Verum large sumit modestiam: proprie enim modestia est compositio hominis exterioris, cuius actus sunt varii. *Primo*, modeste componere singula membra. *Secundus*, componere habitum et vestitum. *Tertius*, componere incessum et conversationem. *Quartus*, componere sensum, præsertim oculos, ne sint vagi, sed modesti et demissi; aures, ne paleant vanis, curiosis, detractoris; linguam, ne proferat otiosa, noxia, malefica, iracunula, superba, etc. Modestiam enim opponit immodestia, petulantia, levitas.

Porro, modestia componit mores ubique, puta in cubiculo, in oratorio, in schola, in templo, in mensa. Seculares maxime nolant sacerdotem et Religiosum in mensa, quia facile in ea exceditur cibo, potu, garrulitate. Caveant ergo sibi Religiosi, ac modestiam servant, præsertim quando in secularium mensis versantur, si suum deum, nomen et famam tueri volunt. Quocirca si sapientia, motusque omnes compone, ut decaunt Deum, ut te ornent, ut proximum edificent: aliqui enim decus latet in animo, dedecus patet in voce; vultu, habitu: sciat Religiosus, cogitat sacerdos, se sui gradus, Ordinis et monasterii decens et dignitatem suo habitu circumferre. Seculares enim ex uno æstimant judicantque cæteros, ac dicunt: Vidi unum Religiosum talis Ordinis, vel unum sacerdotem talis Ecclesiæ tam modestum, piûm, devotum; vel tam immodestum, dissolutum, irreligiosum: ergo cæteri sunt tales. Utinam hæc singuli cogitent, eoque quasi freno se cohibeant: sane magnam de se suoque cœtu opinionem concitarent!

Dico quarto: Modestia maxime spectatur in verbis, præsertim in correptione et castigatione. Ea ergo sit humilis, lenis, modesta, suavis. Sic Christus corripuit Samaritanam, dicendo: « Vocavi virum tuum, » *Joan. iv*. Non dixit: Tu es meretrix; sed suaviter per ambages induxit illam, ut ipsa id sponte fateretur. Bursium plus monuit

vita quam verbo : sicut et S. Basilius, « cuius oratio erat tonitru, quia vita erat fulgur, » ait Nazianzenus in ejus *Encomio*.

Sic S. Bonaventura adeo erat modestus, humilis, suavis, devotus, ut quotquot eum audirent vel viderent, illico ejus amore caperentur.

S. Mechthildis ita colebat silentium, ut muta videretur : sin cum ea quis colloqueretur, angelum se audire putabat. Ita habet ejus Vita.

Eximius in modestia fuit S. Lucianus, quem Maximianus Imperator cominus intueri non est ausus, sed per velum, ne ab eo dementaretur et Christianus volens nolens efficeretur. Vide dicta *Philip.* IV, 5.

Dico quinto : Modi et media acquirendi modestiam sunt varii. *Primus*, cogitare se versari in presentia Dei, angelorum et hominum, ab eisque ubique videri, audiri, notari. Spectaculum enim facti sumus Deo, angelis et hominibus. Ita noster Edmundus Campianus, Angliæ martyr : « Ubicumque, inquit, fuero, meminerò me in orbis theatro versari. » Si enim modesti et circumspici sumus dum scimus nos in oculis Pontificis, Episcopi, Regis, imò Rectoris, aut viri gravis versari, quid faciemus scientes nos stare coram Deo, illumque nos nostraque omnia penitissime intueri et contemplari, ut ea judicet et puniat vel premiet ? Rursum instar Henoch, Noe et Eliæ ambulare cum Deo, cum eoque crebro agere et colloqui ; item cum sanctissimis angelis, sic enim eorum mores induemus. Cogita si angelus et cælo lapsus nobiscum ageret, qua gravitate, decore, honestate ageret : cogita te, utamque animam esse quasi angelum et cælo lapsum. Insuper ora Deum ut te tuumque cor, os et linguam, totumque corpus et mentem possideat, componat, dirigat ad suam laudem, ut in omnibus tuis motibus et moribus ipse honoretur et glorificetur, adeoque non tam tu, quam Deus per te agat, videat, loquatur, operetur.

Secundus est modestia interna et pax animæ ; ex ea enim naturaliter sequitur modestia externa, sequitur ex cithara per chordas rite in se composita sequitur sonus harmonicus. Quaræ mortificandæ et componendæ sunt passiones animæ, præsertim ambitio, ira, tristitia. Sicut enim in mari est tranquillitas, si nullus in eo sit ventus ; fluctus autem et tempestas oritur ex spiritu et vento in eo incluso, qui illud agit et collidit : sic et morum compositio vel perturbatio externa oritur ex interna. Laudat S. Gregorius Nazianzenus, orat. 44, sororem suam Gorgoniam a mortificatione, pudore, modestia, contemptu mundi, adeo ut cuperet dissolvi et esse cum Christo. Quare Deus illi diem obitus revelavit ; et quia in plena animi pace vixerat, eidem immortalus est, dicendo : « In pace in idipsum dormiam et requiescam. »

Tertius est, habere monitores qui mores nostros notent, nosque sicuti minus compositi sint, movent. Ita S. Carolus Borromeus duos sacerdotibus

ad hoc alebat, ut in actiones suas omnes invigilarent, seque, si quid indecore faceret, libere moneant. Hinc tota ejus vita adeo fuit composita, concinna et sancta. Scitum est illud Zenonis apud Laertium, lib. VII :

Optimus ille quidem qui parat recta monenti ;

oculatus enim nos intuentur alii, quam nos ipsi. *Quartus*, reflectere crebro in actiones singulas, an quid immodeste et indecenter faciamus in Missa, mensa, incessu, colloquio, etc., idque corrigere, ac constanter et fortiter correctioni incumbere per assiduam reflexionem, præmeditationem, orationem, donec illud plane emendaverimus : ut asequamur illud S. Ambrosii, lib. I *Offic.*, cap. XXII : « Disceplatu sine ira, suavitas sine amaritudine sit, monito sine asperitate, hortatio sine offensione. » Et mox : « Oratio sit pura, simplex, dilucida atque manifesta, plena gravitatis et ponderis, non affectata elegantia, sed non intermissa gratia. »

Quintus, considerare mores Christi dum viveret, predicaret, circumcursaret vicos et castella, ac præsertim in passione et cruce ; qui, ut ait S. Petrus, cap. II : « Peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus. Qui cum malediceretur, non maledicebat ; cum pateretur, non comminabatur : tradebat autem judicanti se injuste. » Sane portentosa, jucunda, et que valde commoveat, est consideratio humanitatis Christi, quod in ea Deus dignatus sit nobiscum agere, vinci, docere, proficisci, pati contradictiones, irrisiones, blasphemias, summa animi æquitate et pace, ut pudeat hominem irasci, esse impatientem, immodestum, cum videt Christum se exhibuisse tam mansuetum, patientem et modestum, ut nos eadem imitari doceret. Ita S. Bernardus, serm. 13 in *Cantic.* : « Cum nomino, ait, Jesum, hominem mihi propono mitem et humilem corde, benignum, sobrium, castum, misericordem, et omni denique honestate ac sanctitate conspicuum, eundemque ipsum Deum omnipotentem, qui suo me et exemplo sanat, et roborat adjutorio. Sumo ergo mihi exempla de homine, et auxilium a potente, etc. Semper tibi in sinu si, semper in manu, quo tui omnes in Jesum et sensus dirigantur et actus. Denique et invitatis : Pone me, inquit, signaculum in corde tuo, signaculum in brachio tuo. »

Sextus est, versari cum modestis. Versare cum Catonibus et Scipionibus, ait Seneca. Modestus enim facit alios modestos, sicut Deus tranquillat omnia ; sic qui aspectu quietum et modestum, se componit ad quietem et modestiam. Exemplum dat S. Ambrosius in *Psal.* CXVII, serm. 10, in ave dicta *Isterus*, quod intericos sanet, eorumque morbum in se atrahat, teste Plinio, lib. XXX, cap. XI. Ait ergo de ea S. Ambrosius : « Si est tanta vis in naturalibus, ut animal ipsum proposit intericos, ita ut mortui quoque corpus prodesse dicatur, si fuerit demonstratum iis, qui in lujus-

modi incidierint passionem, dubitare possumus quod justus sanet aspectus ? Nonne vel ipsi oculorum radii virtutem quandam videntur infundere iis, qui fideliter eum videre desiderant ? Sed quem admodum justus lætificat eor innocentium cum videtur, ita et improbi justorum cognitione torquentur, quia vel tacitis Sanctorum moribus arguuntur. Torquetur γ. litas incontinentiam, avaritiam liberalitatis, impietatem fides. » Affert exemplum basiliæ, qui si prior viderit hominem, eum enecat ; sin ab ipso prius fuerit visus, enecatur, ex eoque concludit : « Ergo si tanta virtus vel in oculis serpentis, vel in oculis est hominis, ut si aller alterum prior viderit, possit occidere, non est virtus in oculis justi, qui repletus virtutis est gratia, cum præsertim tantum operetur fides, ut et illa que fimbria Domini tetigit, sanaretur, *Matth.* IX, et ille cui intendit Dominus Jesus, statim ex ejus oculis gratiam sanitatis hauriret ? *Lucæ* IX. Sed qui videt justum, debet scire quid videat : non illum videt in corpore, non in vestimento, non in patrimonio, non in vultu, sed intus videt, etc. Sane in eo qui foris est, illum qui intus est, frequenter aspiciamus. »

Talis fuit S. Cyprianus, de quo ait Pontius Diaconus in ejus Vita : « Tantum sanctitatis et gratiæ ex ore lucebat, ut confunderet intuentium mentes gravis vultus et lætus : nec severitas tristis, nec comitas nimia, admixta utrimque temperies, ut esset ambigere, vereri an diligi mereatur, nisi quod et vereri et diligi merebatur. » S. Franciscus suos mittebat ambulatum per urbem, dicens : « He concionatum, » vestro scilicet modesto et religioso incessu, eoque plus animos civium commoverunt, quam si eis concionati fuissent. Morum enim concio est viva, verborum mortua. Pontifex cum suis Prælatiis visitans S. Bernardum in Claravalle, ipse et monachorum modestia adeo commotus et compunctus est, ut plerique eorum præ devotione uberes funderent lacrymas. Ita habet Vita S. Bernardi. Plura recensui vers. 4.

HUMILES. — « Humilitas est virtus qua quis ex verissima sui cognitione sibi ipsi vilescit, » ait S. Bernardus, *De Grad. humil.* Aurea est S. Niligneome apud S. Antonium in *Melissa*, serm. 73 *De Modestis* : « Beatus cuius est vita excelsa, spiritus autem humilis. » Et S. Chrysostomus : « Nihil est tam Deo gratum, quam seipsum cum postremis numerare. » Et S. Basilius : « Simus vita elati, sed spiritu humiles ; et virtute quidem inaccessibiles, conversatione autem facilissimus sit ad nos aditus. » Et Evagrius : « Armatura tutissima animi modestia, » ibidem. Porro S. Antiochus, serm. 70 *De Humilitate* : « Verissimæ, ait, humilitatis insigne hoc est, nullas in quempiam intorquere contumelias, sed ab aliis in te contortas generose et infracto ferre animo. Ut enim arborum ramos exuberans copia fructuum deorsum versus inflectit : ita et accessio dives virtutum sensum ho-

minis se possidentis demittit atque humiliat. » Quocirca S. Ephrem, serm. 1 *De Evers. superb.*, humilitatem indigit principium et finem bonorum omnium. Dorotheus, *doctrina* 14, absolutam omnium virtutum perfectionem, imò sarum calcem et cæmentum, quod omnes inter se conglutinat. S. Augustinus, *epist.* 96, primas, secundas, tertias, etc., in sapientia Christiana assignat humilitati : sicut Demosthenes primas, secundas, tertias, etc., in oratore assignavit pronuntiationi et actioni. Idem, serm. 10 *De Verbis Domini* : « Cogitas, ait, magnam fabricam construere celsitudinis, de fundamento prius cogita humilitatis. » Et mox : « Hoc in te fode fundamentum humilitatis, et pervenies ad fastigium charitatis. » Et serm. 27 : « Confluit aqua ad humilitatem vallis, denat de tumoribus collis. » Et serm. 137 *De Temp.* : « Videte magnum miraculum. Altus est Deus : erigit te, et fugit a te ; humiliat te, et descendit ad te. Quare hoc ? quia excelsus Dominus, et humilia respicit, ut attollat ; alta, id est superba, de longe cognoscit, ut deprimat. » S. Basilius, *Admon. ad filium spirit.* : « Fili, inquit, omnibus humilitati stude ; quod est omni virtutis sublimius, ut ad perfectionis fastigium possis conscendere ; cum justæ institutiones non aliter nisi per humilitatem impleantur, et multorum temporum labores per superbiam in nihilum deputentur. Vir humilis Deo est similis, et in templo peccatoris sui gestat eum. Superbus autem cum sit Deo odibilis, diabolo similis est. Humilis vero licet in habitu videatur vilissimus, gloriosus vero in virtutibus ; superbus autem homo, etsi decorus videatur aspectu et clarus, sed tamen inutilem eum manifestant opera ipsius, et per hos incessus et motus dignoscitur ejus superbia, et ex verbis ejus publicabitur levitas ipsius. Cupit semper laudari ab hominibus, et virtutibus, quibus alienus, se prædicare gestit. Non se patitur cuiquam esse subjectum, sed semper primum cupit, et ad majorem gradum se conatur immergere. Et quod ex meritis obtinere non potest, ambiendo festinat. Ambulat semper tumens ut ubi vacuus et inanis. Et sicut navis absque gubernatore cum jactatur a fluctibus, ita et circumferitur inter omnes actus suos. Humilis et contrario despicit omnem honorem terrenum, et ultimum se esse judicat omnibus hominibus. Nam etsi medicioris appareat in vultu, eminens apud Dominum intuetur ; cum concinnaverit omnia mandata Domini, nihil se fecisse testatur, et omnes virtutes animæ suæ celare festinat : sed divulga. « Minus omnia opera ipsius, et profert in medium, et mirificat gesta ipsius, et exaltabit, et clarum faciet eum, et in tempore precum suarum quod postulabat, impetrabit. »

9. NON REDDENTES MALUM PRO MALO. — non retuliantes injuriam injuria, convicium convicio. Non vetat hic Petrus justum vindicium et justam vindictam, sed eam que vel privata exerceatur auct-

toritate, vel non amore iustitiae, sed libidine ulciscendi, aut odio infligitur. Ita Hesselius. S. Petro succinit S. Paulus: « Non vosmetipsos, inquit, defendentes, charissimi, sed date locum irae, » etc. Vide ibi dicta. Praeclare S. Chrysostomus, homil. 48 in *Math.*: « Nihil, ait, ita ledentes coercet, ut patientia modestaque lesorum, etc. Non extinguuntur ignis igno, sed aqua: sic injuria et ira non extinguuntur ratione, sed mansuetudine, humilitate, beneficiis. » Chrysostomum magistrum secutus Isidorus Pelusiota ejus discipulus, lib. III, epistola 21 ad *Eustathium*: « Inimicitia, ait, scribenda est in aqua, ut statim e mente et memoria effluat: amicitia vero incidenda in aëre, ut jugiter mentis inhaereat. » Inculcat hoc Petrus fidelibus, quia hic est apex virtutis: in injuriarum enim tolerantia et inimicorum amore consistit vitae Christiane perfectio. Unde S. Basilus formulam ita perfecte Religiosus et Anachoretis praescribens, *Admonit. ad Juniores*, id pene solum inculcat: « Quisquis, ait, solitariam vitam semel esse complexus, o homo fidelis, et idem pietatis cultor, fac condiscas ac docearis Evangelicae conversationis formulam, corpus in primis ut sanctae servituti mancipis; animum erudit, nihil de se sublime sapere; cogitationes instruit, pura ut sint; irae impetum exinanito. Vim tibi injecti aliquis in Domini unius gratiam huic praeterquam vult addito. Re quantum spoliatus es? spoliatorum in jus ne vocato, neu hinc decernito. Odio habebis? osorem amato. Persecutione percelleris? sustineto. Execratione te devotius aliquis, aut maledicentia? hunc tu ad irrogate contumelie cognitionem adhortator, aut certe pro ejusmodi intercedito. Peccatis in posterum designandis mortuus esto. Cruci Christi configitor. Omnem animi tui sollicitudinem in ipsum transcribito Dominum, ut inveniri tandem promeraris ubi angelorum myriades, coetus primogenitorum, perquam festivi Apostolorum throni, primariae auctoritatis subsellia Prophetarum, Patriarcharum sceptrum, coronae Martyrum, justorum praeconia. Inter justos olim istos, ut allegi possis, et annumerari toto pectore concupiscito. In Christo Jesu Domino nostro. Ipsi gloria in saecula. Amen. »

SED E CONTRARIO BENEDICENTES, — *q. d.* Male precantibus bene precamini, maledicta benedictionibus, vituperia laudibus, asperos sermones blandis, quin et maledicta beneficiis compensatis, ut jubet Christus, *Math.* v. 44. Rationem dat S. Basilus in *Reg. brev.*, resp. 176, quia maledicti et maledicti nobis sunt occasio et causa hereticæ patientiae, ideoque nos faciunt beatos, juxta illud Christi, *Math.* v. 41: « Beati eritis cum maledixerint vobis homines, »

Hoc sapiebat Religiosus ille, de quo in *Apophth. Patrum*, numer. 76, qui quo majori afflictebatur injuria et irratione, eo magis gaudebat, dicens: « Isti sunt qui nobis occasionem praebent ad profectionem nostram: qui autem beatificant nos, con-

turbant animas nostras. Scriptum est enim: Quoniam hi qui beatificant vos, ipsi decipiunt vos. »

Et S. Franciscus, qui jubebat suis ut ipsum conviciis et probris adhererent, isque auditis dicebat: « Benedicti tibi, Deus, quia talia filium Petri Bernardonis audire decet. » Ita S. Bonaventura in ejus Vita. Landat et Seneca, lib. II *De Ira*, xxxiii, dictum aulici, « qui rogatus quomodo rarissimam rem in aula consecutus esset senectatem? Injurias, inquit, accipiendo et gratias agendo. »

Praeclare Nazianzenus apud Antonium in *Melissa*, part. I, serm. 55: « Concedamus, ait, aliquid exiguum ut majus impetremus, nempe concordiam: patiamur nos vinci, ut vincamus. Videte athletarum consuetudinem, et luctuatorum certamina, qui saepe hoc ipso quod suppositi sunt adversarios sibi incumbentes vincunt. Bonum est mansuetudine audaciam vincere, et meliores efflicere eos qui injurias faciunt, quae tolerantiam patiendo. Unusquisque nostrum multum Christo debet. Veniam demus, ut impetremus; remittamus, ut nobis remittatur. »

In *Vitis Patrum*, in *Vita S. Apollonii*, narratur, quod cum ipse a Philemone choraula multis afficeretur injuriis, ac vocaretur impius, seductor, coelestus, responderit: « Misereatur tibi Dominus, fili mi, et nihil horum quae locutus es, reputet ad peccatum. » Hac benedictione compunctus Philemon ad Christum se convertit, adeoque gloriosum pro eo cum Apollonio subit martyrium. Hoc est quod suis praecipit Christus, *Math.* cap. v, vers. 43: « Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos. » Nam, ut ibidem ait S. Chrysostomus, « tempus orationis est tempus mansuetudinis: ideo a se Deum expellit, qui illum a proximo avertit. » Imo, ut ait S. Augustinus, serm. 4 *De Sanctis*: « Facit Deo injuriam, qui seipsum judicem constituit, et Deum tortorem, » cum ex adverso subjungat Christus: « Ut sitis filii Patris vestri qui in caelis est, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos. »

QUA IN HOC VOCATI ESTIS, UT BENEDICENTIONEM HEREDITATE (S. Fulgentius, lib. I ad *Thrasimum* undam, legit *hereditatis*) POSSIDEATIS, — *q. d.* Ad hoc vocati estis ut per injuriarum tolerantiam, nimirum benedicens maledicentibus benedictionem Dei tum presentem, tum aeternam, puta beatitudinem et gloriam aeternam hereditetis. Quæres cur cæles tem hereditatem et felicitatem vocat *benedictionem*? Respondeo, primo, quia ipsa summa Dei benedictio, id est, summum donum: Dei enim benedicere est efficax, idemque quod benefacere. Secundo, quia electi caelo adjudicandi a Christo in die judicii benedicentur, dum audiunt: « Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi, » *Math.* xxv, 34, quo

alludit hic Petrus. Tertio, quia alludit pariter ad *Deuter.* cap. xxvii, vers. 13, ubi sex nobilioribus benedicunt servanibus legem Mosis, ignobiliores maledicunt eam violentibus: quo schemate representata est benedictio aeterna electis, et maledictio reprobis a Christo irroganda in die judicii. Quarto, quia benedictionis mercedem congrue significat nomine benedictionis: congruum enim est ut qui injuriaribus benedicit, benedicatur et beatur a Christo: imo id ab eo promissum est, ideoque debitum. Alii enim *Math.* v, 41: « Beati estis cum maledixerint vobis et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos mentientes propter me; gaudete et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis. » Quinto, quia Sanctorum felicitas magna ex parte consistit in benedictione, id est, in continua laude et júbilo Dei: laus enim Dei est negotiosum Beatiorum otium, et otiosum negotium.

Nota, præter alias virtutes, amorem inimicorum et injuriarum tolerantiam dare nobis jns ad caelum, illudque nobis pandere: sicut ex adverso injuriarum memoria, ira et amaritudo, etiam levissimum, illud nobis occuldit; de qua re audi exemplum memorabile.

S. Anno, Archiepiscopus Coloniensis, paulo ante mortem per visionem raptus in caelum, vidit concessum illustrem sanctorum Episcoporum Germaniae et Galliae sui ævi, atque inter eos sedem splendidam sibi paratam, ad quam cum pergeret, prohibitus est ab Arnulpho, Wormatiensi Episcopo, quod diceret prius illi eluendum esse maculam unam, quam in veste ad pectus habebat. Experrectus intellexit maculam hanc esse injurie memoriam, et animi acerbitatem in cives Colonienses, eo quod ipsum expulissent. Quare illico cum iis in gratiam rediit, itaque maculam detersit, ac paulo post plane immaculatus in caelum migravit. Ita narrat Lambertus Schafnaburgensis in *Descript. Annon.*, ad annum Domini 1075.

Denique ad hanc S. Petri sententiam facit illud Clementis Alexandrini, lib. IV *Strom.*: « Admiror, ait, Epicharmum, qui aperte dicit: Si fueris mente pius, nihil mali patieris mortuus. Superius manet in caelo spiritus. » Et poetam Lyricum canentem: « Impiorum autem animæ sub caelo volant in creantis doloribus, sub malorum jugis inevitabilibus; piorum autem montes in caelis habitantur, canibus beatorum magnum canentes in hymnis. »

10. QUI ENIM VULT VITAM DILIGERE, — id est, qui optat et diligit vitam, hic longævum et prosperum, ac in caelo aeternam et beatam, *q. d.* Qui vult beatè vivere, tum in hac vita, tum potius in futura. Unde Clemens Alexandrinus explicat sic: « Qui vult aeternam et incorruptibilem fieri. » Probat S. Petrus id quod dixit, nimirum maledicentibus esse benedicendum, ut benedictionem hereditate possideamus, ex *Psalm.* xxxiii, 13, ubi dicitur: « Quis est homo qui vult vitam, diligit dies videre

bonos? (pro quo S. Petrus verbum duntaxat parum immutat) ait: « Qui enim vult vitam diligere, et dies videre bonos. » Prohibe linguam tuam a malo, » etc.

ET DIES VIDERE BONOS. — « Videre, » id est, sentire, gaudere, frui. Videre enim et visus in Scriptura pro quolibet sensu et gustu capitur per catachresin.

« Dies boni » vocantur commodi, læti, felices, tum hujus, tum potius future vite, puta dies gratiæ et gloriæ. Unde Clemens Alexandrinus, « dies bonos » explicat sanctos. Nam, ut ait S. Augustinus in *Psalm.* xxxiii: « Semper dies mali in saeculo, semper dies boni in Deo. » Et S. Basilus ibidem: « Dies hujus sæculi mali sunt, quoniam et hoc sæculum cum sit mensura mundi, de quo dictum est, quod mundus totus in maligno sit positus, naturæ assimilatur mundi, per quem dimittitur: partes hujus temporis sunt dies ipsi; idcirco dicit Apostolus: Remedentes tempus, quoniam dies mali sunt. Jacob autem: Dies, inquit, amorum meorum pauci admodum et mali (id est miseri et ærumnosi) sunt. » Dies ergo boni, inquit S. Basilus, sunt non hujus, sed futuri sæculi, « et quos sol hic sensibilis peragat, decidit sunt et dispercut. » De futuris autem dicitur: « Mellior est dies unus in atris tuis super millia, » *Psalm.* lxxxiii, 11.

COERCET LINGUAM SUAM A MALO: — Lingua enim non coercita, sed effrenis, linguæ conciliat dies malos, id est miseros et calamitosos: vide dicta *Jacobi* iii, 2 et seq.

ET LABIA EJUS NP QUANTUR DOLUM. — « Dolum » Graeci definiunt, maledicium occultum cum prescriptione bona. « Cortex bonus macula subjacente, » ait Engubinus in *Psalm.* xxxiii. Vide dicta vers. 1.

11. DECLINET A MALO, ET FACIAT BONUM. — Hæc duobus præceptis concluditur omnis iustitiæ lex, omnis virtutis norma et prescriptio.

INQUIRAT PACEM — cum Deo, secum et cum proximis. Hanc pacem Christus e caelo quasi donum divinum in terris detulit. Unde eo nato ceciderunt angeli: « Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis, » *Luce* cap. ii, vers. 14. Hinc eam impense celebravit et prædixit Isaias cap. ii, 4, et cap. xi, 6 et seq.

ET SEQUATUR EAM. — *Sequitur*, id est, sequatur eam fixis oculis, toto corde et conatu, sicut venator persequitur leporem. Ita S. Hieronymus ad *Rusticum*. Hæc enim pax exuperat omnem sensum, *Philipp.* iv, 7. Hæc quasi regina sedet in animæ throno, ejusque potentias, sensus et membra tranquille et hilariter regit, juxta illud: « Pax Christi exultat in cordibus vestris, » *Coloss.* iii, 15. Vide ibi dicta. Vere S. Augustinus *De Continent.*, cap. vii: « Pax perfecta, ait, tunc erit nobis, quando natura nostra creatori suo inseparabiliter coherente, nihil nobis repugnabit ex nobis. »